

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av sametingslagen och 40 kap. 11 § i strafflagen

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av sametingslagen och 40 kap. 11 § i strafflagen (RP 100/2023 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för betänkande och till jord- och skogsbruksutskottet, ekonomiutskottet och arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av

- arbetslivs- och jämställdhetsutskottet AjUU 2/2025 rd
- jord- och skogsbruksutskottet JsUU 3/2025 rd
- ekonomiutskottet EkUU 4/2025 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Yrsa Nyman, justitieministeriet
- avdelningschef, överdirektör Johanna Suurpää, justitieministeriet
- ordförande Pirita Näkkäläjärvi, sametinget
- ställföreträdare för ordföranden Tuomas Aslak Juuso, sametinget
- 1:a vice ordförande Leo Aikio, sametinget
- juristsekreterare Kalle Varis, sametinget
- juristsekreterare, närings- och miljöfrågor Sarita Kämäräinen, sametinget
- ordförandens assistent Niina Siivikko, sametinget
- f.d. sekreterare för sametingets valnämnd Antti Aikio
- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, riksdagens justitieombudsmans kansli
- ordförande för kommunstyrelsen Leena Palojarvi, Enontekis kommun
- teknisk direktör Reetta-Mari Tammela, Enare kommun
- kommundirektör Päivi Kontio, Utsjoki kommun
- planeringsdirektör Paula Qvick, Lapplands förbund
- sekreterare Kari Kyrö, Inarinmaan lapinkyläyhdistys ry
- vice ordförande Inka Kangasniemi, Inarinsaamelaiset ry
- ordförande Jarmo Katajamaa, Inarinsaamelaiset ry

Betänkande GrUB 4/2025 rd

- skolternas förtroendeman Veikko Feodoroff, Skolternas byastämma
- ordförande Jouni Eira, Lappalaiskulttuuri- ja perinneyhdistys ry
- erfarenhetsexpert Birgitta Eira, Lappalaiskulttuuri- ja perinneyhdistys ry
- ordförande Tuomas Keskitalo, Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry
- expert, juris magister Merja Mattila, Ooutäst ry
- ordförande Hannele Pokka, Sannings- och försoningskommission för sameer
- projektsamordnare Enni Similä, Samerådet
- Samerådets vice president Niko Valkeapää, Samerådet
- ordförande Merja Mattila, Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry
- ordförande Teija Kaartokallio, Suomen Saamelaisnuoret ry
- styrelseledamot Matti Aikio, Samernas centralorganisation i Finland
- ordförande Aslak Holmberg, Samernas centralorganisation i Finland
- kontaktchef för naturtjänster Olli Lipponen, Forststyrelsen
- biträdande professor Maija Dahlberg
- JD, docent i urfolkens rättigheter Leena Hansen
- professor Mikael Hidén
- JD, VH, forskare Juha Joona
- f.d. domare vid Europadomstolen för mänskliga rättigheter Pauliine Koskelo
- professor Veli-Pekka Lehtola
- biträdande professor Anu Mutanen
- professor Olli Mäenpää
- biträdande professor Tapio Nykänen
- professor Tuomas Ojanen
- docent Janne Saarikivi
- professor Janne Salminen
- professor i hållbarhetsvetenskap Reetta Toivanen
- professor Kaarlo Tuori
- professor Veli-Pekka Viljanen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- riksdagens justitieombudsmans kansli
- Människorättscentret
- diskrimineringsombudsmannens byrå
- Amnesty International Finländska sektionen rf
- Gruvindustri rf
- Lapin Kullankaivajain Liitto ry
- Turism- och Restaurangförbundet rf
- SámiSoster ry
- professor Sheryl Lightfoot
- professor Martin Scheinin.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i sametingslagen och strafflagen.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Lagarna avsågs träda i kraft den 1 juli 2024.

I propositionen ingår ett avsnitt om lagförslagets förhållande till grundlagen och lagstiftningsordningen. Regeringen anser att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Konstitutionell bedömning av propositionen

Allmänt

(1) Enligt 74 § i grundlagen ska grundlagsutskottet ge utlåtanden om grundlagsenligheten i fråga om lagförslag och andra ärenden som föreläggs utskottet samt om deras förhållande till internationella fördrag om mänskliga rättigheter. I det nu aktuella fallet är grundlagsutskottet dessutom det utskott som utarbetar ett betänkande i ärendet. Utskottet granskar därför propositionen i betänkandet också med tanke på huruvida det behövs och är ändamålsenligt. Utskottet anser det dock behövligt att först separat granska frågan om lagförslagets grundlagsenlighet.

(2) Regeringen föreslår ändringar i sametingslagen och strafflagen. Syftet med översynen av sametingslagen är att skydda och främja tillgodoseendet av samernas självbestämmanderätt samt att förbättra verksamhetsförutsättningarna för samernas språkliga och kulturella autonomi samt för sametinget.

(3) Det föreslås att bestämmelsen om definition av same (3 §), som gäller rätt att rösta i val till sametinget, ses över så att det uttryckligen är fråga om antecknande av en person i vallängden för sametingsvalet, det vill säga om rösträtt i val till sametinget, och inte om vem som över huvud ska betraktas som same. Samernas rätt att som urfolk själv definiera vem som är same, det vill säga så kallad gruppidentifikation, stärks genom att de objektiva förutsättningarna för att antecknas i vallängden revideras på ett sätt som utarbetas tillsammans med sametinget och genom att valnämndens sammansättning utvidgas. Det föreslås att bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som gäller antecknande i vallängden ändras så att en självständig och oberoende besvärsnämnd ska vara första besvärinstans. Ändring i dess beslut söks hos högsta förvaltningsdomstolen, om den beviljar besvärstillstånd. Bestämmelser om grunderna för besvärstillstånd föreslås avvika från de allmänna bestämmelserna.

(4) Genom de ändringar som föreslås i propositionen bedöms Finlands lagstiftning vara i harmoni med de internationella människorättskonventionerna och beakta den utveckling som inträffat inom folkrätten under de senaste årtiondena.

(5) De föreslagna bestämmelserna är relevanta med avseende på framför allt 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom. i grundlagen. Enligt 121 § 4 mom. i grundlagen har samerna inom sitt hembygdsområde språklig och kulturell autonomi enligt vad som bestäms i lag. I 17 § 3 mom. i grundlagen föreskrivs det om samernas ställning som urfolk och samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelsen tryggar samernas ställning såsom urfolk jämte därtill anknutna rättigheter som grundar sig på internationella fördrag (RP 309/1993 rd, s. 69, och RP 248/1994

Betänkande GrUB 4/2025 rd

rd). Tillsammans med det allmännas skyldighet att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna förpliktar bestämmelsen i 17 § 3 mom. i grundlagen det allmänna att tillåta och stödja de berörda grupperna att utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelsen utgör enligt motiveringen till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna också en grund i statsförfattningen för utvecklingen av de däri avsedda gruppernas levnadsförhållanden med respekt för deras kulturtraditioner. Å andra sidan innebär bestämmelsen inte att de avsedda grupperna har rätt att avvika från reglerna i den finska rättsordningen genom att åberopa sin egen kultur (RP 309/1993 rd, s. 70/I).

(6) Bestämmelser om folks eller urfolks självstämmanderätt finns i bland annat artikel 1 i MP-konventionen och i ESK-konventionen samt i FN:s urfolksdeklaration. Både FN:s människorättskommitté som övervakar MP-konventionen och den kommitté som övervakar ESK-konventionen har i sin tolkningspraxis konstaterat att artikel 1 i dessa konventioner om folkens självbestämmanderätt ska tillämpas på vissa urfolk, bland dem samerna. I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter ska enligt artikel 27 i MP-konventionen de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. Enligt artikel 33 i deklarationen har urfolken rätt att bestämma sin egen identitet och tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner samt rätt att enligt sina egna förfaranden bestämma formerna för sina institutioner och vilka som får tillhöra dem.

(7) De organ som övervakar de internationella människorättskonventionerna har de senaste åren kommit med ett flertal ställningstaganden om att samernas rättigheter inte beaktas tillräckligt i Finland. FN:s människorättskommitté har 2019 konstaterat att Finland kränkt artikel 25 i MP-konventionen (bland annat valrättigheter), läst både separat och tillsammans med artikel 27 (minoriteters rättigheter) och tolkad i ljuset av artikel 1 (folkens självbestämmanderätt). Avgörandena hänför sig särskilt till sametingslagens gällande 3 §, men kommittén uppmanar Finland att även i större omfattning vidta behövliga åtgärder för att fullgöra den skyldighet att i enlighet med konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter förhindra motsvarande rättskränkningar i fortsättningen. Samtidigt betonade kommittén samernas rätt att själva bestämma om sin ställning och om medlemskap i sitt samfund. Också FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD) har i sitt avgörande år 2022 i ett individuellt klagomålsärende som gäller vallängden lyft fram ändringssökandenas rätt att som samiskt urfolk kollektivt bestämma om sametingsets sammansättning och delta i skötseln av allmänna ärenden på det sätt som tryggas i artikel 5 c i konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering.

(8) Grundlagsutskottet noterar att den föreslagna regleringen också i övrigt är betydelsefull med avseende på grundlagen, exempelvis 21 § om rättsskydd, vilket också sägs i propositionen.

(9) Regeringen föreslår att lagförslagen i propositionen behandlas i den lagstiftningsordning som föreskrivs i 72 § i grundlagen. Förslaget till sametingslag är ett vanligt lagförslag som har inletts utifrån en regeringsproposition och som i frågan om anhängiggörande eller ändring i riksdagen inte är föremål för några särskilda formella begränsningar som följer av grundlagen.

(10) Grundlagsutskottet noterar att innehållet i samernas kulturella autonomi till denna del avviker från till exempel självstyrelsen i landskapet Åland. Självstyrelselagen för Åland kan ändras

Betänkande GrUB 4/2025 rd

endast genom överensstämmande beslut av riksdagen och Ålands lagting (75 § 1 mom. i grundlagen, 69 § i självstyrelselagen för Åland). Konstellationen avviker också från hur kyrkolagen för den evangelisk-lutherska kyrkans organisation och förvaltning stiftas. Där är riksdagen innehållsmässigt bunden till kyrkomötets förslag och får vid behandlingen av förslag till kyrkolag endast rätta ett sådant lagstiftningstekniskt fel i förslaget som inte påverkar innehållet (76 § i grundlagen, 5 § 1 och 2 mom. i kyrkolagen). Av grundlagen följer inga motsvarande konstitutionella begränsningar av riksdagens behörighet vid behandlingen av sametingslagen.

(11) Grundlagsutskottet anser dock att det är väsentligt att säkerställa att lagförslaget om ändring av sametingslagen inte är problematiskt med tanke på samernas grundlagsfästa självstyrelse som urfolk. Av orsaker som följer av 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom. i grundlagen kan ändringarna därför inte ingripa i samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur eller i innehållet i samernas kulturella autonomi på ett sätt som äventyrar samernas grundlagsfästa rättigheter som urfolk och samernas rätt till kulturell autonomi.

(12) I en situation som den nu aktuella som har ett nära samband med internationella avtalsförpliktelser finns det anledning att granska frågan om gränserna för utskottets ändringsbehörighet också med avseende på Wienkonventionen om traktaträtten. Enligt artikel 26 i konventionen är varje i kraft varande traktat bindande för dess parter och ska ärligt fullgöras av dem. Som avtalspart ska staten dessutom enligt artikel 18 avhålla sig från handlingar som oimintetgör en traktats ändamål och syfte. Enligt artikel 31.1 i konventionen ska en traktat ”tolkas ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens uttryck sedda i sitt sammanhang och mot bakgrunden av konventionens ändamål och syfte”.

Rätt att bli antecknad i vallängden

(13) Enligt den föreslagna bestämmelsen i 3 § i sametingslagen har den som anser sig vara same rätt att bli upptagen i vallängden, förutsatt att personen själv eller åtminstone någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- och morföräldrarnas föräldrar har lärt sig samiska som första språk eller att åtminstone en av hans eller hennes föräldrar är eller har varit antecknad som röstberättigad vid val till sametinget som ordnats den 1 januari 2027 eller senare. En förutsättning för antecknande i vallängden är också att de övriga krav för rösträtt som i samma lag föreskrivs i fråga om ålder, medborgarskap och folkbokföring uppfylls.

(14) De nya kriterierna för upptagande i vallängden och det nya förfarande för sökande av ändring som hänför sig till 3 § uppfyller enligt propositionen (s. 117) folkrättens krav på att urfolk ska ha rätt att bestämma om sin egen identitet eller tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner samt rätt att bestämma om strukturerna för sina organ och välja medlemmar till dem med iakttagande av sina egna förfaranden. Grundlagsutskottet betonar vikten av de materiella kriterierna i 3 § med tanke på urfolks självbestämmanderätt.

(15) Vid val till sametinget prövar valnämnden om den som ansöker om rösträtt uppfyller villkoren i 3 §. Som ett primärt bevis på språkkunskap betraktas enligt propositionsmotiven (s. 77) även i fortsättningen den folkräkning som nordiska samerådets finska sektion genomförde 1962, enligt vilken en persons språk är antingen nordsamiska, enaresamiska eller skoltsamiska. Denna förteckning är dock enligt propositionsmotiven inte fullständig och därför kan en sökande eller

Betänkande GrUB 4/2025 rd

person vars ansökan baserar sig på första språk också med stöd av någon annan tillförlitlig utredning visa att han eller hon har lärt sig samiska som första språk. Det sägs i propositionen att till exempel privata utredningar eller intyg över kunskaperna i samiska hos personen i fråga eller någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- eller morföräldrarnas föräldrar som upprättats för ansökan om rösträtt i sig inte är en tillräcklig utredning, eftersom det förutsätts att utredningen ska vara tillförlitlig.

(16) Grundlagsutskottet betonar vikten av att beslut om anteckning i vallängden fattas utifrån en positiv tolkning av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Utskottet anser att uppfyllandet av villkoret i 3 § 1 mom. 1 punkten bör bedömas sammantaget utifrån befintliga bevis om första språk. På grund av att folkräkningen 1962 var ofullständig får den inte vara den enda möjliga eller nödvändigtvis ens primära bevisningen, utan till exempel anteckningar i kyrkböcker och i andra handlingar bör ha relevans. Grundlagsutskottet anser det vara klart att det inte kan krävas heltäckande bevisning av sökanden. Villkoret kan anses bli uppfyllt genom en utredning som vid en skälig bedömning är tillräcklig. Vid prövningen av bevisningen bör man utöver urfolkets rättigheter också fästa vikt vid tillgodoseendet av individens rättigheter.

(17) I motiveringen till den föreslagna 3 § (s. 76) konstateras det att den föreslagna bestämmelsen i sin helhet gäller villkoren för upptagande i vallängden och att den inte är avsedd som en definition av same. Utskottet noterar också att vallängden i princip är en sekretessbelagd handling och att myndigheterna enligt propositionsmotiven (s. 53) i en praktisk tillämpningssituation inte har möjlighet att granska vallängdens innehåll.

(18) Grundlagsutskottet anser det vara en brist att propositionen vid dess granskning av lagförslagens konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna inte i större utsträckning behandlar de möjliga konsekvenserna i fråga om vem som vid tillämpningen av annan lagstiftning betraktas som same. Samma brist gäller konsekvenserna av att vallängden upprättas på nytt. Utskottet noterar att det i myndighetsverksamhet under den gällande lagstiftningens giltighetstid åtminstone i vissa fall har getts betydelse åt huruvida en person varit antecknad i vallängden, vilket utskottet anser vara oroväckande. Utskottet betonar med enfaset att det i den föreslagna regleringen endast är fråga om anteckning i vallängden och att regleringen inte bör tillmätas någon annan rättslig betydelse (se även GrUB 12/2014 rd, s. 6, och GrUB 17/1994 rd, s. 1/II).

Rättsskydd

(19) Det föreslås att bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden ändras så att besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (nedan besvärsnämnden eller nämnden) är första besvärsinstans i ärenden som gäller upptagande i och avförande ur vallängden enligt 26 § i sametingslagen. Besvärsnämnden finns i anslutning till sametinget och är ett självständigt och oberoende organ. I lagen föreslås bestämmelser bland annat om ordförandens och de övriga ledamöternas behörighet och ställning och om utnämningen av dem samt om nämndens sammansättning vid avgörande.

(20) Enligt propositionsmotiven (s. 50) ska den särskilda sakkunskap som krävs i ärenden som gäller val till sametinget tryggas. Efter att besvärsnämnden inrättats finns det två besvärsinstan-

Betänkande GrUB 4/2025 rd

ser i stället för det nuvarande systemet med en enda besvärinstans i fråga om valnämndens beslut som gäller vallängdsärenden. Första instans är besvärsnämnden och den andra och högsta besvärinstansen är högsta förvaltningsdomstolen, där förutsättningen för att besvären ska prövas är att besvärstillstånd beviljas. I propositionsmotiven (t.ex. s. 123) lyfts ursprungsbefolkningens självbestämmanderätt fram som en motivering till den nu föreslagna regleringen. Grundlagsutskottet vill också fästa uppmärksamheten vid regleringens andra kopplingar till grundlagen, såsom 21 § om rättsskydd.

(21) Enligt grundlagsutskottet är besvärsnämnder sådana besvärsorgan som det i enlighet med den princip som framgår av 98 § 3 mom. i grundlagen måste föreskrivas om genom lag och som i sin verksamhet ska uppfylla de garantier för en rättvis rättegång som avses i 21 § 2 mom. i grundlagen (GrUU 25/2004 rd, s. 2/I, GrUU 15/2002 rd, s. 4/I, och GrUU 55/2002 rd, s. 3/I—II).

(22) Grundlagsutskottet noterar att man i förvaltningsprocesssystemet på senare tid snarare har strävat efter att koncentrera ändringssökandet till förvaltningsdomstolarna. Utskottet har dock också ansett att olika regleringslösningar av typen besvärsnämnder är möjliga (se t.ex. GrUU 9/2007 rd). I den regleringskontext som nu bedöms kan det också framföras motiveringar som hänför sig till särskild sakkunskap som grund för överklagandenämnden.

(23) I motiven till lagstiftningsordning behandlas besvärsnämndens ställning ganska ingående (s. 119—123). Enligt grundlagsutskottets uppfattning uppfyller bestämmelserna om nämnden till största delen de krav som 21 § i grundlagen ställer på denna typ av organ.

(24) Grundlagsutskottet vill ändå fästa uppmärksamhet vid bestämmelserna om besvärsnämndens sammansättning vid avgörande. Besvärsnämnden leds enligt 41 a § i lagförslag 1 av en ordförande som kan ha uppdraget som huvudsyssla. Besvärsnämnden har dessutom som ledamöter med uppdraget som bisyssla en lagfaren ledamot och två sakkunnigledamöter. Dessutom ska besvärsnämnden ha ett tillräckligt antal ersättare. I besvärsnämnden avgörs enligt 41 g § i lagförslaget besvärärendena på föredragning i plenum. Plenum är beslutfört när ordföranden och minst två ledamöter är närvarande.

(25) Bestämmelserna om nämndens sammansättning och sammansättning vid avgörande innebär att plenum är domfört också när en minoritet av de närvarande uppfyller de allmänna behörighetsvillkoren för domare enligt 10 kap. 1 § 1 mom. i domstolslagen. Av besvärsnämndens övriga ledamöter krävs enligt 41 b § i lagförslaget rättrådighet, förtrogenhet med besvärsnämndens ansvarsområde samt behövliga personliga egenskaper.

(26) Grundlagsutskottet har tidigare granskat olika besvärinstanser till vilka ledamöterna väljs delvis vilka intressen de företräder. Grundlagsutskottet har inte sett det som ett problem med avseende på kravet på oavhängighet i 21 § 1 mom. i grundlagen att ett besvärsorgan är knutet till intresseorganisationer (GrUU 35/2006 rd och GrUU 22/1997 rd), men har av hävd ansett att det faktum att de medlemmar som företräder olika intressen utgör majoriteten i ett sådant organ inte står i samklang med oavhängighetskravet (GrUU 22/2005 rd, GrUU 25/2004 rd och GrUU 55/2002 rd). Utskottet har ansett det som ett villkor för vanlig lagstiftningsordning att lagförslagen ändras så att ledamöter som företräder särskilda intressen inte utgör majoritet i behöriga sammansättningar (GrUU 14/2016 rd, s. 7—8).

Betänkande GrUB 4/2025 rd

(27) Den besvärsnämnd som nu föreslås tillsätts enligt 41 b § på förslag av sametinget. En ledamot eller ersättare i sametinget eller en ledamot eller ersättare i valnämnden eller en person som är anställd hos sametinget kan enligt 41 b § inte höra till besvärsnämnden. Den som är uppställd som kandidat i valet till sameting enligt 22 § kan inte vara ledamot eller ersättare i besvärsnämnden. Enligt grundlagsutskottets uppfattning är besvärsnämndens medlemmar inte så bundna av sin intresserepresentation att kravet i utskottets praxis på att de ledamöter som utsetts på basis av intresse inte får utgöra majoritet vid besvärsnämndernas beslutföra sammanträden i sig blir tillämpligt.

(28) När man dock beaktar inte bara urfolkets självbestämmanderätt utan även de rättigheter som en enskild person som ansökt om att bli upptagen i vallängden har enligt 21 § i grundlagen och ärendets betydelse för en sådan person, anser grundlagsutskottet att det är nödvändigt att ändra regleringen om nämndens sammansättning vid avgörande så att andra än juristledamöter inte kan utgöra majoriteten i beslutssammansättningen. Det är ett villkor för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

(29) I besvärsnämndens beslut får enligt 41 m § i lagförslag 1 ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen, om högsta domstolen beviljar besvärstillstånd. Besvärstillstånd ska beviljas, om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att högsta förvaltningsdomstolen prövar ärendet och i ansökan om besvärstillstånd har framförts ett motiverat påstående om att besvärsnämndens beslut grundar sig på diskriminering eller en uppenbar lagstridighet.

(30) föreslagna regleringens utgångspunkt om krav på besvärstillstånd vid överklagande till högsta förvaltningsdomstolen följer i sig den numera etablerade huvudregeln i förvaltningsprocessen (12 kap. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden).

(31) Vid sin bedömning av regleringen i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (GrUU 50/2018 rd) har grundlagsutskottet också redogjort för sin tidigare praxis och konstaterat att det inte har ansetts att systemet med besvärstillstånd i sig strider mot 21 § i grundlagen. Grundlagsutskottet har visserligen i sin tidigare praxis påpekat att systemet avviker från det normala förfarandet i förvaltningsprocessen och understrukt att det finns skäl att förhålla sig restriktivt till en utvidgning av systemet till nya ärendekategorier. Rätten att överklaga till högsta förvaltningsdomstolen är huvudregeln för rättssäkerheten i vår förvaltningsrätt och man bör inte frångå den på lösa grunder (se sammanfattningsvis GrUU 32/2012 rd, s. 3).

(32) I utlåtandet GrUU 32/2012 rd justerade utskottet emellertid sin tidigare restriktiva hållning i fråga om systemet med besvärstillstånd i förvaltningsprocessen. Utskottet underströk att systemet för att söka ändring i förvaltningsärenden bör ses som en helhet där möjligheten att överklaga till högsta förvaltningsdomstolen utgör en del. Utskottet ville särskilt uppmärksamma den utveckling som skett i handläggningen av förvaltningsärenden och systemet för att söka ändring. I allt fler ärendekategorier tillämpas numera ett förfarande med omprövningsbegäran, vars status som rättsmedel har befasts bland annat genom att allmänna bestämmelser om det har tagits in i 7 a kap. i förvaltningslagen. Dessutom har de regionala förvaltningsdomstolarna fått en stärkt ställning dels genom lagstiftningen, dels till följd av ökad expertis och fler uppgifter vid domstolarna. Utskottet konstaterade också en allt större del av de ärenden som kommer in till högsta förvalt-

Betänkande GrUB 4/2025 rd

ningsdomstolen hör till en kategori man måste ha besvärstillstånd för att få överklaga (GrUU 32/2012 rd, s. 3).

(33) Grundlagsutskottet ansåg att det inte längre finns skäl att principiellt förhålla sig restriktivt till systemet med besvärstillstånd eller en utvidgning av det. Däremot är det befogat att i varje enskilt fall bedöma systemets acceptabilitet och proportionalitet utifrån utskottets tidigare praxis. Med tanke på 21 § i grundlagen är det väsentligt att se till att systemet för att söka ändring överlag garanterar både att det finns tillgänglig och tillräcklig rättssäkerhet och att ärendena behandlas så snabbt det går med hänsyn till kravet på rättssäkerhet. Tillämpningen av systemet bör i alla ärendekategorier bygga på en samordnad och konsekvent bedömning av behovet av rättssäkerhet. Det gäller framför allt att kontrollera om överklagandet före högsta förvaltningsdomstolen är ordnat så att de rättssäkerhetsgarantier som på grund av ärendets art och betydelse krävs i den aktuella ärendekategorin fullföljs. Det har också betydelse om högsta förvaltningsdomstolens skyldighet eller möjlighet att bevilja besvärstillstånd enligt de lagfästa kriterierna räcker för att garantera tillgången på rättssäkerhet i den aktuella ärendekategorin. I de fall där beslutet är positivt är det med hänsyn till 21 § i grundlagen i regel motiverat att tillämpa systemet med besvärstillstånd (GrUU 32/2012 rd, s. 3—4).

(34) En utvidgad tillämpning av systemet med besvärstillstånd skulle enligt grundlagsutskottet innebära en viss förändring i högsta förvaltningsdomstolens roll som den domstol som utövar den högsta domsrätten i förvaltningsprocessmål. Utskottet ansåg att regeringen fördomsfritt måste undersöka möjligheten att få högsta förvaltningsdomstolens roll att vidareutvecklas mot en domstol som styr förvaltningsprocessen genom riktgivande avgöranden i högsta instans. Det förutsatte enligt utskottet att systemet för överklagande före högsta förvaltningsdomstolen också utvecklas konsekvent. Grundlagsutskottet ser inga hinder för en sådan utveckling, varken i 99 § i grundlagen om de högsta domstolarnas uppgifter, i 21 § om rättssäkerhet eller i konventioner om mänskliga rättigheter (GrUU 32/2012 rd, s. 4).

(35) Vid bedömningen av lagen om rättegång i förvaltningsärenden ansåg grundlagsutskottet att ett utvidgat användningsområde för besvärstillståndssystemet anses göra det möjligt för högsta förvaltningsdomstolen att bättre än i nuläget koncentrera sig på krävande rättsfrågor och på att trygga en enhetlig rättspraxis. Betonandet av högsta förvaltningsdomstolens roll som prejudikatdomstol kunde enligt utskottet anses viktigt med tanke på rättstryggheten och jämlikheten och därmed också med hänsyn till grundrättighetssystemet utgöra ett godtagbart skäl för att göra en sådan inskränkning i besvärsrätten som nu föreslås. Högsta förvaltningsdomstolens allt viktigare roll som prejudikatdomstol kunde anses bidra till ett välfungerande förvaltningsrättsligt rättssäkerhetssystem trots att den tröskel som gäller för att få enskilda ärenden behandlande vid den höjs något (GrUU 50/2018 rd, s. 5).

(36) Grundlagsutskottet ansåg att man när man tar ställning till besvärstillståndssystemets grundlagsenlighet bör beakta att kravet på besvärstillstånd för att besvär ska få anföras handlar om i vilken utsträckning besvären prövas av högsta förvaltningsdomstolen. Det var därför inte fråga om en så långt gående begränsning som ett regelrätt besvärsförbud skulle innebära. Dessutom är högsta förvaltningsdomstolen tvungen att bevilja besvärstillstånd om villkoren för ett sådant uppfylls. Villkoren för när tillstånd ska beviljas begränsar sig inte enbart till prejudikatsaspekten utan besvärstillstånd ska också beviljas om det har skett ett uppenbart fel i ärendet eller om

Betänkande GrUB 4/2025 rd

det finns något annat vägande skäl. Bestämmelserna innebar att rättssäkerhetselementet är starkt närvarande i det besvärstillståndssystem som då föreslogs bli infört i det förvaltningsrättsliga besvärssystemet. När grundlagsutskottet tog ställning till den föreslagna ändringens betydelse var det av vikt att de redan genomförda utvidgningarna av systemet med besvärstillstånd inte allmänt taget föreföll ha försämrat rättssäkerheten utan att de i stället hade stärkt högsta förvaltningsdomstolens styrande roll i de aktuella ärendegrupperna (GrUU 50/2018 rd).

(37) Besvärstillstånd ska enligt 41 m § i lagförslag 1 beviljas när de förutsättningar som anges i lagen uppfylls. I detta avseende motsvarar regleringen 111 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden, som stiftats med grundlagsutskottets medverkan. Grunderna för beviljande av besvärstillstånd har dock i den nu föreslagna regleringen begränsats betydligt mer än i den allmänna bestämmelsen. Besvärstillstånd ska enligt lagen beviljas, om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att högsta förvaltningsdomstolen prövar ärendet och i ansökan om besvärstillstånd har framförts ett motiverat påstående om att besvärsnämndens beslut grundar sig på diskriminering eller en uppenbar lagstridighet.

(38) Den begränsning av möjligheten till fortsatta besvär som föreslås i propositionen innebär ett partiellt besvärsförbud (s. 111). Förslaget är betydelsefullt med avseende på 21 § 2 mom. i grundlagen, enligt vilket rätten att söka ändring enligt 21 § 2 mom. i grundlagen ska tryggas genom lag. Rätten att söka ändring är med stöd av grundlagen huvudregeln. Det är å andra sidan möjligt att genom lag föreskriva om smärre undantag från den, förutsatt att undantagen inte ändrar huvudregeln eller äventyrar individens rätt till en rättvis rättegång (RP 309/1993 rd, se även t.ex. GrUU 18/2007 rd, s. 4, och GrUU 58/2006 rd, s. 8/II).

(39) Grundlagen sätter i sig inga hinder för att föreskriva om förutsättningarna för beviljande av besvärstillstånd också på något annat sätt än vad som föreskrivs i 111 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Med beaktande dels av betydelsen av de ärenden som gäller anteckning i vallängden, dels av att tröskeln för beviljande av besvärstillstånd i och med den nu föreslagna regleringen kan bli högre än tröskeln för extraordinärt ändringssökande, skulle den föreslagna regleringen kräva särskilda grunder som stöd. Regleringen om avgränsade grunder för besvärstillstånd har i det aktuella regleringssammanhanget motiverats med målet att tillgodose samernas självbestämmanderätt. Grundlagsutskottet betonar emellertid vikten av de materiella kriterierna i 3 § med tanke på urfolks självbestämmanderätt. Utskottet anser att bestämmelserna om besvärstillstånd inte är betydelsefulla med tanke på självbestämmanderätten, utan att rättsskyddet accentueras i bestämmelserna om besvärstillstånd. Den föreslagna regleringen av besvärstillstånd ska göra det möjligt att ge individen ett effektivt rättsskydd samtidigt som en enhetlig rättspraxis tryggas.

(40) Förutsättningarna för beviljande av besvärstillstånd bör inte avgränsas mer än vad som allmänt görs i förvaltningsprocessen. Det är ett villkor för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Bedömning av lagförslagen i övrigt

Allmänna synpunkter

(41) Förslaget till ändring av sametingslagen har beretts länge. I propositionen sägs det att bestämmelserna i lagen är delvis föråldrade och att det har upptäckts problem med hur bestämmelserna fungerar. Därför har man försökt revidera lagen under de tre föregående regeringsperioderna.

(42) Grundlagsutskottet konstaterade vid behandlingen av regeringens proposition med förslag till revidering av sametingslagen (RP 274/2022 rd), som lämnades i slutet av förra valperioden, att utskottet av tidsskäl då inte hade förutsättningar att utarbeta ett behörigt betänkande i ärendet. Utskottet ansåg det vara viktigt att statsrådet för att trygga bestämmelserna om samernas ställning och rättigheter i 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom. i grundlagen och för att Finlands internationella människorättsförpliktelser ska uppfyllas omedelbart i början av nästa valperiod lägger fram en ny proposition i ärendet (PeVP 140/2022 vp). Nu behandlar utskottet en sådan proposition.

(43) I propositionen (s. 23—26) redogörs det för högsta förvaltningsdomstolens avgörandepraxis i fråga om 3 § i den gällande sametingslagen. Av propositionsmotiven framgår att tolkningen av bestämmelsen har ändrats under lagens giltighetstid. Likaså har det skett förändringar i ställningstagandena om tillsynen och tolkningen av internationella avtal. De folkrättsliga normerna har enligt propositionsmotiven (s. 20) utvecklats mot att mer än tidigare betona urfolkens rätt att besluta om vem som hör till dem, det vill säga det så kallade gruppgodkännandet, vid sidan av självidentifikation.

(44) Vid grundlagsutskottets sakkunnigutfrågning har det framkommit att både den gällande lagstiftningen och de föreslagna ändringarna är föremål för kritik. Också sakkunniga forskare som är specialiserade på urfolksfrågor gör delvis mycket olika bedömningar av centrala frågor i lagförslaget, till exempel när det gäller 3 § om rösträtt i val till sametinget.

(45) Å ena sidan har det i vissa yttranden ansetts att lagförslaget stärker samernas självbestämmanderätt eller åtminstone har det ansetts väsentligt att propositionen på ett tillfredsställande sätt säkerställer förutsättningarna för den nuvarande samekulturen att utvecklas på sina egna villkor och på detta sätt främjar syftet med hela lagstiftningen om samerna och samekulturen. Å andra sidan har vissa sakkunniga fäst uppmärksamheten bland annat vid ställningen för dem som enligt den gällande lagen anses vara röstberättigade men som genom lagändringen kan förlora sin rösträtt, samt ställningen för dem som inte har godkänts i vallängden för sametinget men som själva anser sig vara samer.

(46) När det gäller tillämpningen av lagen har det också framförts att det inte finns något tillförlitligt register över tidigare generationers modersmål, utan anteckningarna i handlingarna är osystematiska. Det är därför svårt att i efterhand bevisa vilket som varit första språk för tidigare generationer. Dessutom har sakkunnigutfrågningen aktualiserat frågor om assimileringens konsekvenser för tidigare generationers språk.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

(47) Grundlagsutskottet har ovan i sin bedömning av regleringen ur ett grundlagsperspektiv betonat att de materiella kriterierna i 3 § i sametingslagen är av central betydelse med tanke på urfolks självbestämmanderätt. Enligt utskottets uppfattning finns det, inte bara vid den rättsliga prövningen utan också vid ändamålsenlighetsprövningen, anledning att i fråga om 3 § fästa särskild vikt vid att sametinget har gett förhandsgodkännande för de lagförslag som ingår i propositionen. Utskottet föreslår därför att 3 § godkänns utan ändringar.

(48) Vid grundlagsutskottets utfrågning har det framförts tvivel om huruvida den föreslagna regleringen möjliggör att alla som anser sig tillhöra urfolket och dess olika grupper kan ansöka om att bli upptagna i vallängden för sametinget. Vid utfrågningen har man bland annat lyft fram situationen för personer som bor i närheten av hembygdsområdet och som delvis har bevarat sin samiska kultur. En del av de sakkunniga har bedömt att det är fråga om ursprungsbefolkning som i olika grad bevarat sin kultur och sin sedvanerätt. Grundlagsutskottet anser det viktigt att dessa och liknande frågor fortsatt utreds, till exempel genom historisk forskning.

(49) Propositionen redogör i viss mån också för Internationella arbetsorganisationens konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (nedan ILO:s konvention nr 169). Finland har inte ratificerat konventionen.

(50) De föreslagna ändringarna inverkar enligt propositionen (s. 53) positivt på möjligheterna att ratificera ILO:s konvention nr 169. Grundlagsutskottet anser det nödvändigt att betona att förslaget att godkänna den nu föreslagna lagen inte innebär att utskottet tar ställning till möjligheten att ratificera konventionen.

Bestämmelserna om förhandlingsplikt (9 §)

(51) I 9 § i sametingslagen föreslås bestämmelser om samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt. Det föreslås att närmare bestämmelser om förfarandet vid samarbete och förhandlingar tas in i 9 b §. Bestämmelser om hur samernas rättigheter ska beaktas i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter finns enligt förslaget i 9 a §.

(52) Den föreslagna bestämmelsen påminner om den reglering som behandlades vid riksmötet 2022. I den nu aktuella regleringen har dock 9 a § 2 och 3 mom. om det så kallade försämringsförbudet utelämnats för att lätta upp bestämmelsen. Grundlagsutskottet anser att den valda regleringslösningen är motiverad.

(53) Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska enligt den föreslagna 9 § förhandla med sametinget vid beredningen av lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna. Samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk och som gäller de frågor som närmare anges i paragrafen.

(54) Förhandlingsplikten begränsas i den föreslagna 9 § genom villkoret ”särskild betydelse”. Enligt specialmotiveringen (s. 84) hänvisar bestämmelsens ”särskild betydelse” framför allt till projekt som uttryckligen gäller samerna eller som särskilt kan påverka samernas språk eller kul-

Betänkande GrUB 4/2025 rd

tur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk. I praktiken är sådana i synnerhet lagberedningsprojekt som gäller samerna. Projekt som allmänt gäller alla som omfattas av den finländska rättskipningen har däremot i allmänhet inte sådan särskild betydelse för samerna som avses i förslaget. Ett beslut eller en åtgärd kan dock ha särskild betydelse för samerna till exempel om projektet eller åtgärden i praktiken påverkar tillgodoseendet av samernas rättigheter, till exempel deras rätt att bedriva sina traditionella näringar. Enbart en teoretisk möjlighet att ett visst ärende kan ha särskild betydelse för samerna betyder enligt propositionsmotiven ännu inte att förhandlingsplikt uppkommer.

(55) I motiveringen sägs vidare (s. 84) att ett administrativt beslut och en åtgärd kan ha särskild betydelse för samerna oberoende av vem som genomför åtgärden. Sådana åtgärder kan vara till exempel av myndigheterna beviljade tillstånd genom vilka det är tillåtet att vidta åtgärder inom hembygdsområdet eller i dess omedelbara närhet. Till exempel när det gäller tillstånd att ordna gymnasieutbildning kan saken ha särskild betydelse för samerna, om gymnasiet i fråga verkar inom samernas hembygdsområde. Ärenden som påverkar endast eller i huvudsak samerna är ärenden som klart har enligt motiveringen särskild betydelse för samerna. Markanvändning och användning av naturresurser i samernas hembygdsområde anses i propositionsmotiven vara ett annat exempel på ärenden som har särskild betydelse för samerna. Dessutom är det möjligt att en viss del av ett omfattande projekt särskilt påverkar samerna, varvid samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten gäller denna del av projektet.

(56) Ordalydelsen i den föreslagna 9 § avviker delvis avsevärt från den gällande 9 §. Enligt grundlagsutskottet framgår det dock fortfarande av bestämmelsen att tillämpningen av den är avsedd att koncentreras till frågor som är av särskild betydelse för samerna. Utskottet anser att 9 § i sametingslagen, även med beaktande av dess motivering, bör tolkas så att uppkomsten av förhandlingsplikt förutsätter att åtgärdens verkningar är omedelbara för samerna. Enbart möjligheten till indirekta verkningar är enligt utskottets mening inte tillräcklig för att förhandlingsplikt ska uppstå.

(57) Förhandlingsplikten gäller inte bara åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde utan också andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk.

(58) När det gäller förhandlingsplikten utanför hembygdsområdet fäster grundlagsutskottet uppmärksamhet vid att enskilda tillståndsärenden enligt utskottets uppfattning i regel inte är sådana frågor som har särskild betydelse för samerna. Det kan dock finnas sådana situationer i omedelbar närhet av hembygdsområdet. Utskottet anser, i likhet med propositionen, att det är motiverat att förhandlingarna inriktas på allmänna principer eller riktlinjer som ligger till grund för enskilda beslut. Exempelvis omfattas nationella strategier i frågor som är betydelsefulla för samerna av förhandlingsplikt, enligt utskottets uppfattning.

(59) Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska enligt den föreslagna 9 b § underrätta sametinget så snart som möjligt när de inleder sitt arbete i ärenden som omfattas av samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten. Om det är fråga om verksamhet av fortlöpande natur, ska anmälan göras i god tid innan förhandlingar ordnas. Myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter meddelar sametinget inom vilken tidsfrist sametinget

Betänkande GrUB 4/2025 rd

ska meddela att det är villigt att förhandla om saken. Tidsfristen ska vara skäligen och genom den kan ärendets brådskande natur beaktas. Om sametinget inte utnyttjar tillfället hindrar detta, enligt en uttrycklig bestämmelse i 9 b § 2 mom., inte myndigheterna eller andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter att fortsätta behandlingen av ärendet.

(60) Grundlagsutskottet anser att målet med samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten — det vill säga att uppnå samförståndslösningar i frågor som är av betydelse för samerna — är viktigt. Utskottet betonar dock att sametinget inte har någon vetorätt i beslutsfattandet. Enligt utskottet bör regleringen inte heller i praktiken ges en sådan innebörd.

(61) Grundlagsutskottet konstaterar dessutom att den lagfästa samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten påminner om hörande i förvaltningsförfarandet i det avseendet att passivitet vid förhandlingarna inte hindrar beslutsfattandet. Detta framgår också av lydelsen i 9 b § 2 mom. Syftet att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget betyder enligt propositionen (s. 84) inte heller att enighet eller samtycke alltid kan uppnås.

(62) Grundlagsutskottet betonar dessutom att det också framgår av propositionen (s. 84) att en myndighet kan vara skyldig att förhandla om ett ärende som hör till myndighetens behörighet också med andra parter än sametinget eller att myndigheten måste samordna olika intressen mellan flera berörda parter. I ett visst ärende kan myndigheten också behöva väga olika grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter mot varandra och försöka förena olika individers eller grupperas rättigheter.

Valförfaranden

(63) Det föreslås ändringar i röstningsförfarandet vid val till sametinget, bland annat genom att valförrättningen förlängs med två veckor, att röstning på valdagen blir permanent, och att flera röstningsställen i samma kommun möjliggörs. Bestämmelserna om inlämnande av valhandlingar kompletteras så att handlingarna kan lämnas in till valnämndens byrå, precis som nu, men också till övriga ställen som valnämnden meddelat samt på valdagen till valbestyrelsen på vilket röstningsställe som helst oberoende av väljarens hemkommun. Ett sådant annat ställe kan enligt propositionsmotiven (s. 51) vara till exempel en ambulerande röstningsbuss. Också väljarnas möjligheter att få valhandlingarna underlättas. En väljare ska kunna få valhandlingarna även på valdagen från vilket röstningsställe som helst.

(64) Grundlagsutskottet anser att de föreslagna lagändringarna som syftar till att underlätta och effektivisera röstningen är viktiga förbättringar. Enligt utskottet stärker ändringarna i röstningsförfarandet demokratins förverkligande.

(65) Till ledamöter i sametinget utses de 21 kandidater som fått flest röster, förutsatt att det bland dem finns ett tillräckligt antal kandidater från varje kommun inom samernas hembygdsområde. Det föreslås att bestämmelserna om sametingets sammansättning i 10 § i sametingslagen ändras bland annat så att sametinget ska ha minst två ledamöter från Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner och Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun, i stället för nuvarande tre ledamöter. De övriga 13 medlemmarna väljs på basis av antalet röster, dock så att minst fem medlemmar ska vara från samernas hembygdsområde. Syftet med bestämmelsen om

Betänkande GrUB 4/2025 rd

sametingets sammansättning är att säkerställa att majoriteten av sametinget väljs från samernas hembygdsområde och att alla områdens representation tryggas. En ändring av kommunkvoterna på det föreslagna sättet främjar dessutom att valet av kandidat oftare än tidigare påverkas av röstetalet, inte av hemkommunen.

(66) Sakkunniga har fäst uppmärksamhet vid att valmetoden kunde utvecklas i riktning mot större proportionalitet. Den främsta orsaken till den gällande och nu föreslagna regleringen är att antalet röstberättigade som utnyttjar sin rösträtt i sametingsvalet är relativt litet, vilket försvårar en ändamålsenlig proportionalitet. Med hänsyn till sametingets centrala uppgift har det dessutom ansetts särskilt viktigt att olika delar av samernas område och de samiska språk som talas i Finland är så väl representerade som möjligt i sametingets sammansättning, vilket man har försökt säkerställa genom kommunkvoter. Enligt grundlagsutskottets uppfattning är det dock nödvändigt att bevaka hur valmetoden fungerar och vid behov närmare utreda till exempel frågor som rör proportionalitet.

Uppföljning

(67) Hur den föreslagna regleringen fungerar och behoven av att utveckla den kommer enligt propositionen (s. 114) att bevakas på både internationell och nationell nivå. Grundlagsutskottet betonar behovet av att noggrant bevaka hur lagen fungerar och vilka konsekvenser den har för tillgodoseendet av samernas självstämmanderätt och för olika grupper. Utskottet betonar också behovet av att utan dröjsmål vidta lämpliga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att avhjälpa de problem som upptäcks. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande om detta.

DETALJMOTIVERING

41 g §. Besvärsnämndens sammansättning vid avgörande. Grundlagsutskottet föreslår att 2 mom. ändras på grund av den konstitutionella anmärkning som framgår av utskottets överväganden. Utskottet föreslår att det i momentet föreskrivs att plenum är beslutsfört när ordföranden, den lagfarna ledamoten och minst en sakkunnigledamot är närvarande.

41 m §. Fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Grundlagsutskottet föreslår att paragrafen ändras på grund av den konstitutionella anmärkning som framgår av utskottets överväganden.

Utskottet föreslår i likhet med lagförslaget i propositionen att det i 1 mom. föreskrivs att ändring i besvärsnämndens beslut får sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd. I lagen bör det dock inte tas in några särskilda bestämmelser om grunderna för beviljande av besvärstillstånd, utan grunderna i 111 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden ska tillämpas.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om tillämpning av lagen om rättegång i förvaltningsärenden på ansökan om och beviljande av besvärstillstånd samt på angivande av beslutsskäl och även i övrigt på sökande av ändring hos högsta förvaltningsdomstolen.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 2 i proposition RP 100/2023 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1 i proposition RP 100/2023 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalanden)

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av sametingslagen

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i sametingslagen (974/1995) 18 e–18 i, 23 a, 26 b, 26 d, 27 a, 42 a och 42 b §, av dem 18 e–18 i, 42 a och 42 b § sådana de lyder i lag 1725/1995, 23 a och 27 a § sådana de lyder i lagarna 1279/2002 och 335/2020, 26 b § sådan den lyder i lagarna 1279/2002 och 852/2020, samt 26 d § sådan den lyder i lag 1279/2002,

ändras 1—4, 4 a, 5—16, 18, 18 a, 18 d, 19—25, 25 a, 26, 26 a, 27—31, 31 a, 31 c, 31 h, 32, 34, 35, 38—40 och 40 c §, rubriken för 5 kap, 41 §, rubriken för 6 kap., 42 och 43 §,

av dem 1, 21, 22, 24, 25, 25 a, 26, 26 a, 27, 28, 31, 31 a, 31 c, 31 h, 34, 35 och 40 c § sådana de lyder i lag 1279/2002, 4 a § sådan den lyder i lag 335/2020, 5, 13, 15, 20, 30 och 43 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 1279/2002, 9 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 626/2011, 16, 18 a, 18 d och 42 § sådana de lyder i lag 1725/1995, 18 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 1026/2003, 23 § sådan den lyder i lagarna 1279/2022 och 335/2020, 40 § sådan den lyder i lagarna 1279/2002 och 852/2020 samt 41 § sådan den lyder i lag 852/2020, samt

fogas till lagen nya 9 a, 9 b, 17 a, 17 b, 25 b, 41 a–m, 43 a och 43 b § samt en bilaga som följer:

Betänkande GrUB 4/2025 rd

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Lagens syfte

Samerna såsom ett urfolk ska, enligt vad som bestäms närmare i denna lag och annanstans i lag, för förverkligandet av deras självbestämmanderätt tillförsäkras kulturell autonomi inom samernas hembygdsområde i ärenden som angår deras språk och kultur. För skötseln av ärenden som hör till den kulturella autonomin ska samerna utöva sin självbestämmanderätt och genom val som förrättas bland dem välja ett sameting.

Sametinget verkar inom justitieministeriets förvaltningsområde.

2 §

Statens ekonomiska ansvar

I statsbudgeten ska det upptas ett tillräckligt anslag för de uppgifter som avses i denna lag.

3 §

Rätt att bli antecknad i vallängden

Rätt att bli antecknad i vallängden har den som anser sig vara same, förutsatt att

1) personen själv eller åtminstone någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- eller morföräldrarnas föräldrar har lärt sig samiska som första språk,

2) åtminstone en av hans eller hennes föräldrar är eller har varit antecknad som röstberättigad vid val till sametinget som ordnats den 1 januari 2027 eller senare.

En förutsättning för antecknande i vallängden är också att de övriga krav för rösträtt som i denna lag föreskrivs i fråga om ålder, medborgarskap och folkbokföring uppfylls.

4 §

Samernas hembygdsområde

Med samernas hembygdsområde avses ett område som har märkts ut på den bifogade kartan och som omfattar Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner samt Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

4 a §

Tillämpning av förvaltningsrättsliga författningar

På sametinget och dess organ tillämpas förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), arkivlagen (831/1994) och lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003), om inte något annat bestäms i denna lag.

2 kap.

Sametingets uppgifter

5 §

Sametingets allmänna behörighet

Till sametinget hör att fatta beslut i ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk och sköta uppgifter i anslutning till dessa ärenden. I andra ärenden främjar sametinget förverkligandet av samernas självbestämmanderätt.

För att tillgodose samernas självbestämmanderätt deltar sametinget i enlighet med förhandlingsplikten och samarbetskyldigheten i beredningen av och beslutsfattandet i de ärenden som avses i 9 §. I ärenden som hör till dess uppgifter kan sametinget hos myndigheter väcka initiativ och göra framställningar, avge utlåtanden, utveckla och förvalta samekulturen samt bevilja finansiering.

För att trygga bevarandet och utvecklandet av samiska språket och den samiska kulturen är sametinget sakkunnig i fråga om undervisningen och utbildningen för samer och främjar utvecklingen av dem som en helhet.

I ärenden som hör till dess behörighet utövar sametinget sin beslutanderätt så som det föreskrivs i denna lag eller särskilt någon annanstans i lag.

I ärenden som hör till dess uppgifter ska sametinget för sin del se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Sametinget ska behandla alla människor jämlikt och främja jämställdheten mellan könen enligt vad som närmare föreskrivs genom lag.

Sametinget fastställer en arbetsordning för sin verksamhet.

6 §

Hur samerna ska företrädas

Sametinget ska företräda samerna i sina nationella och internationella uppdrag.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

7 §

Berättelse

Sametinget ska årligen för riksdagen utarbeta en berättelse över betydelsefulla händelser i utvecklingen av frågor som angår samerna. Berättelsen kan innehålla förslag till åtgärder som behövs för att trygga samernas rättigheter.

8 §

Fördelningen av anslag

Sametinget beslutar om användningen av de medel som anvisats för sametingets egen verksamhet. I sametingets beslut om användning av medel för egen verksamhet får ändring inte sökas genom besvär.

Sametinget beslutar om de understöd som beviljas via sametinget. Vid skötseln av uppgiften är sametinget statsbidragsmyndighet. Understöd som beviljas via sametinget ska omfattas av samernas språkliga och kulturella autonomi. Närmare bestämmelser om förfarandena vid fördelningen av understöd som beviljas via sametinget får utfärdas genom förordning av statsrådet.

På understöd som beviljas av sametinget tillämpas statsunderstödslagen (688/2001).

9 §

Samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska förhandla med sametinget vid beredningen av lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget innan beslut fattas. Samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk och som gäller

- 1) områdesanvändning,
- 2) skötsel, användning, genomförande av skyddsåtgärder, arrendering och överlåtelse som gäller statens mark, skyddsområden och ödemarksområden,
- 3) letning efter och utvinning av fyndigheter som innehåller gruvmineral samt guldvaskning som sker på statens mark- och vattenområden,
- 4) ändring i lagstiftningen eller förvaltningen angående näringar som hör till samisk kultur,
- 5) åtgärder som berör den biologiska mångfalden och klimatförändringen,
- 6) utveckling av den samiskspråkiga småbarnspedagogiken samt undervisningen på samiska och i samiska språket,
- 7) tillhandahållande och utvecklande av social- och hälsovårdstjänster på samiska,
- 8) tryggnad och utvecklande av sametingets resurser och övriga verksamhetsförutsättningar, eller
- 9) något annat motsvarande ärende som har inverkan på samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

9 a §

Beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska vid planeringen och genomförandet av åtgärder som avses i 9 § med de medel som står till förfogande

1) främja bevarandet och utvecklandet av samiska språk samt samernas rätt och förutsättningar att bevara och utveckla sin kultur inklusive sina traditionella näringar, och

2) minska sina åtgärders negativa konsekvenser för de samiska språken och för samernas rätt och förutsättningar att bevara och utveckla sin egen kultur inklusive sina traditionella näringar.

9 b §

Förfarande vid samarbete och förhandlingar

Myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska underrätta sametinget så snart som möjligt när de inleder sitt arbete i ärenden som avses i 9 §. Om det är fråga om verksamhet av fortlöpande natur, ska anmälan göras i god tid innan förhandlingar ordnas. Myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter meddelar sametinget inom vilken tidsfrist sametinget ska meddela att det är villigt att förhandla om saken. Tidsfristen ska vara skälig och i den kan ärendets brådskande natur beaktas.

Om sametinget inte utnyttjar tillfället hindrar detta inte myndigheterna eller andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter att fortsätta behandlingen av ärendet.

Sametinget har rätt att före förhandlingarna få en skriftlig redogörelse om ärendet, inklusive de omständigheter som avses i 9 a § och de planer som hänför sig till dem. Sametinget ska ges en skälig tid för att förbereda sig inför förhandlingarna. Samarbetet ska inledas och förhandlingarna föras uppriktigt och vid rätt tidpunkt så att det är möjligt att påverka ärendets slutresultat innan ärendet avgörs.

Förhandlingarna ska protokollföras. I protokollet antecknas parternas synpunkter i ärendet samt resultatet av förhandlingarna.

3 kap.

Mandattid, organ och verksamhet

10 §

Sammansättning och mandattid

Sametinget har 21 ledamöter och fyra ersättare som utses genom val till sameting för en mandattid på fyra år som börjar den 1 december valåret. Sametinget ska ha minst två ledamöter och en ersättare från Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner och Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. De övriga 13 medlemmarna väljs på basis av antalet röster, dock så att minst fem medlemmar ska vara från samernas hembygdsområde.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Statsrådet utser på basis av valresultatet ledamöterna och ersättarna i sametinget, beviljar på begäran avsked från uppdraget och förordnar på basis av nämnda valresultat en ny ledamot respektive ersättare i stället för den som under valperioden har upphört att vara ledamot eller ersättare.

Då en ledamot eller ersättare i sametinget förlorar den i 22 § nämnda valbarheten till sitt uppdrag ska statsrådet på initiativ av sametinget konstatera att hans eller hennes förtroendeuppdrag har upphört.

11 §

Sametingets ordförande och vice ordförande

Sametinget väljer inom sig en ordförande och två vice ordförande. Justitieministeriet ska omedelbart underrättas om valet.

Ordföranden och vice ordförandena innehar sitt uppdrag som huvudsyssla.

12 §

Sammankallande av sammanträden

Sametingets sammanträde beslutar när ett sammanträde ska hållas. Ett sammanträde ska också sammankallas om ordföranden eller styrelsen anser att det behövs eller en tredjedel av ledamöterna begär det för behandling av ett visst ärende.

Om en ledamot som valts från en kommun eller ett område inom samernas hembygdsområde inte kan delta i sammanträdet, ska i stället för honom eller henne kallas den ersättare som valts från samma kommun eller område.

13 §

Sametingets styrelse

Sametinget väljer inom sig en styrelse med en ordförande och två vice ordförande samt högst fem andra ledamöter. Sametinget väljer inom sig två ersättare till styrelsen. Justitieministeriet ska omedelbart underrättas om valet.

Den styrelse som verkar under valåret fortsätter i sitt uppdrag tills en ny styrelse har utsetts efter valet.

Styrelsen ska bereda ärendena för sametingets sammanträde och verkställa tingets beslut enligt vad som närmare bestäms i en arbetsordning.

I sametingets arbetsordning kan det bestämmas om att ledamöterna i styrelsen ska inneha sina uppdrag som huvudsyssla.

En ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärnämnden kan inte vara ledamot eller ersättare i sametingets styrelse.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

14 §

Övriga organ

Sametinget ska i början av varje valperiod tillsätta en valnämnd för det val som avses i 4 kap. Tinget kan tillsätta också andra organ för skötseln av ärenden som hör till samernas språkliga och kulturella autonomi.

Bestämmelser om besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärsnämnden) finns i 5 kap.

15 §

Utövande av befogenheter

Sametingets sammanträde samt styrelse och övriga organ ska utöva tingets befogenheter så som föreskrivs i denna lag och bestäms i arbetsordningen för sametinget.

Sametingets sammanträde fattar beslut om principiellt viktiga och vittsyftande frågor, om inte något annat följer av ärendets brådskande natur.

Befogenheter får inte delegeras i ärenden som avses i 5 § 6 mom., 7 §, 10 § 3 mom., 11—14, 18 b, 18 c, 18 j, 20, 25 b, 26 eller 41 §.

16 §

Byråer och personal

Sametinget har byråer samt personal i tjänste- och arbetsavtalsförhållande enligt vad som närmare bestäms i sametingets arbetsordning. Bestämmelser om byrån för samiska språket utfärdas särskilt.

På sametingets tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande tillämpas vad som föreskrivs och bestäms om statens tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande.

I fråga om personalens anställningsvillkor och hur de bestäms gäller vad som föreskrivs, bestäms eller överenskomms om statens anställningsvillkor och hur de bestäms.

17 a §

Deltagande i sammanträden med hjälp av teknisk dataöverföring

I sametingets arbetsordning kan det bestämmas att deltagande i sammanträden är möjligt med hjälp av videokonferens eller annan lämplig teknisk dataöverföring.

I arbetsordningen kan det meddelas närmare bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid användningen av teknisk dataöverföring.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

17 b §

Initiativrätt

Minst tvåhundrafemtio samer som var röstberättigade vid det senaste sametingsvalet har rätt att lägga fram initiativ för sametinget i ärenden som hör till tinget.

Närmare bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid utövandet av initiativrätten och hur initiativet ska behandlas meddelas i arbetsordningen.

18 §

Handläggningen av ärenden

Sametingets sammanträde och något annat organ är beslutfört när ordföranden eller en vice ordförande och minst hälften av de övriga ledamöterna är närvarande.

En ledamot i sametinget och i ett organ som det tillsatt är jävig att delta i beslutsfattande som rör honom eller henne personligen eller en nära släkting som avses i 28 § 2 mom. i förvaltningslagen eller en person som enligt 3 mom. i den paragrafen kan likställas med nära släkting.

Ärendena avgörs vid sametinget genom majoritetsbeslut. När rösterna faller lika avgör ordförandens röst. Vid val anses den vald som fått flest röster. Vid lika röstetal avgör lotten.

3 a kap.

Bokföring och revision

18 a §

Bokföring

På sametingets bokföring och bokslut tillämpas utöver det som föreskrivs i denna lag bokföringslagen (1336/1997).

18 d §

Revisionsberättelse

Med avvikelse från den tidsfrist som anges i 3 kap. 6 § i revisionslagen (1141/2015) ska revisorn för varje räkenskapsperiod före utgången av maj månad till sametingets styrelse avge en skriftlig revisionsberättelse som utöver det som föreskrivs i revisionslagen ska innehålla ett utlåtande om huruvida uppgifterna i verksamhetsberättelsen om användningen av statsunderstödet är riktiga.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

4 kap.

Val till sametinget

19 §

Valår och valkrets

För valet till sameting utgör hela landet en valkrets.
Val till sameting ska förrättas vart fjärde år (valår).

20 §

Valnämnd

Valnämnden fattar på ansökan beslut om antecknande av personer i vallängden och upprättar vallängden. Valnämnden ordnar val till sameting på det sätt som föreskrivs i denna lag.

Valnämnden har en ordförande och sex andra ledamöter som var och en har en personlig ersättare. I valnämnden ska det finnas en ledamot och en ersättare från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekiö samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. I valnämnden ska det också finnas sakkunskap om de samiska språk som avses i 3 § 1 punkten i samiska språklagen (1086/2003).

En ledamot eller ersättare i sametingets styrelse eller en ledamot eller ersättare i besvärsnämnden kan inte vara ledamot eller ersättare i valnämnden.

21 §

Rösträtt

Förutsättningen för antecknande i vallängden för sametinget är oberoende av boningsort dessutom utöver vad som föreskrivs i 3 § att personen i fråga senast på valförrättningens sista dag har fyllt 18 år och är finsk medborgare eller som utländsk medborgare har haft i lagen om hemkommun (201/1994) avsedd hemkommun i Finland vid den tidpunkt då ansökan om upptagande i vallängden senast ska framföras.

22 §

Valbarhet

Valbar vid valet till sameting är varje röstberättigad som har samtyckt till att vara kandidat och som inte är omyndig.

En ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärsnämnden kan inte vara kandidat.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

23 §

Vallängd

Valnämnden ska upprätta en vallängd över de röstberättigade. Valnämnden är personuppgiftsansvarig för vallängden.

I vallängden antecknas kommunvis i alfabetisk ordning den röstberättigades namn och personbeteckning, samt hemkommun och adress om de är kända. Valnämnden kan använda uppgifter i befolkningsdatasystemet vid upprättandet av vallängden. Hemkommunen och adressen får dock inte antecknas i vallängden, om dessa uppgifter ska hållas hemliga enligt 24 § 1 mom. 31 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller om det i befolkningsdatasystemet har gjorts en spärrmarkering enligt 36 § i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009) för personen i fråga.

I vallängden ska röstberättigade personer tas upp på ansökan. En förutsättning för att rösträtten ska kunna utövas i närmast följande sametingsval är att ansökan lämnas senast före utgången av september året före valåret.

Den som antecknats i vallängden vid föregående val tas upp i vallängden utan ansökan, om han eller hon uppfyller de förutsättningar för anteckning i vallängden som anges i den gällande lagen. En person antecknas dock inte i vallängden, om han eller hon meddelar valnämnden att han eller hon inte vill bli antecknad i vallängden. När vallängden upprättas kan valnämnden dessutom på eget initiativ vid val till sameting som ordnats den 1 januari 2027 eller efter det beakta sådana barn till de röstberättigade i vallängden som sedan föregående val uppnått rösträttsåldern och sådana barn som senast den tidpunkt som anges i 21 § kommer att uppnå rösträttsåldern. Dessa personer kan dock tas upp i vallängden först efter att de skriftligen anmält till valnämnden att de betraktar sig som samer enligt 3 § 1 mom.

Valnämnden fastställer och undertecknar vallängden senast den sista december året före valåret. Ändring i valnämndens beslut om fastställande av vallängden får inte sökas genom besvär.

24 §

Meddelande på kort och beslut

Valnämnden uppgör för varje person som intagits i vallängden ett meddelande på kort av vilket framgår de uppgifter om den röstberättigade som intagits i vallängden, tiden då vallängden hålls framlagd, röstning vid valet samt valdagen och rätten enligt 31 a § att rösta på valdagen samt valnämndens adress.

Valnämnden ska i god tid innan vallängden läggs fram sända ett meddelande på kort till samtliga röstberättigade vars adress är känd.

Ett beslut av valnämnden om att inte anteckna en person i vallängden eller ett beslut genom vilket valnämnden har lämnat utan prövning en begäran om att bli upptagen eller inte bli upptagen i vallängden ska sändas till personen i fråga i god tid innan vallängden läggs fram.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

25 §

Framläggande av vallängd

Valnämnden ska lägga fram vallängden eller uppgifterna i den med undantag av personbeteckningarna så att det från det att tiden för framläggande löpt ut finns en tid om minst sex månader till dess val förrättas.

Vallängden ska vara framlagd under 10 på varandra följande vardagar, dock inte lördagar.

På framläggande av vallängden iakttas vad som i 62 § i förvaltningslagen föreskrivs om offentlig delgivning, om inte något annat föreskrivs i denna lag.

25 a §

Vallängdens offentlighet

Var och en har rätt att ta del av vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den under den tid vallängden är framlagd. Vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den får inte lämnas ut för kopiering eller fotografering, inte heller får kopior av dem ges ut. Den som är antecknad i vallängden har dock rätt att avgiftsfritt få ett utdrag ur de uppgifter som antecknats om honom eller henne i längden. Bestämmelser om en parts rätt att ta del av de handlingar som hänför sig till behandlingen av ärendet finns i 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vallängden och sådana handlingar i anslutning till upprättandet av den som innehåller uppgifter om en persons etniska ursprung ska vara sekretessbelagda vid andra tidpunkter än den som avses i 1 mom. Sekretessen hindrar inte att uppgifter lämnas ut till sametinget för val av ledamöter och ersättare till sametingets organ eller för utredande av initiativrätt eller till den som behöver information för att reda ut sin rösträtt.

Bestämmelser om offentligheten i fråga om handlingar som hänför sig till upprättandet av vallängden finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

25 b §

Rättelse av fel i vallängden

Valnämnden kan på eget initiativ eller på yrkande av en röstberättigad rätta ett fel i vallängden. Yrkandet ska dock framställas inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut. Ändringarna ska göras senast två månader innan valförrättningen inleds.

Om en person införs i vallängden, ska till honom eller henne utan dröjsmål sändas ett meddelande på kort enligt 24 §.

Om en felaktig anteckning i vallängden rättas ska rättelsen utan dröjsmål meddelas den berörda personen, om detta inte är uppenbart onödigt.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

26 §

Begäran om omprövning av beslut som gäller vallängden

Den som anser att han eller hon obehörigen har utelämnats ur vallängden får begära omprövning av beslutet om vallängden hos valnämnden. En begäran om omprövning som riktats till valnämnden ska dock lämnas till valnämnden inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut.

Har en begäran om omprövning som ska lämnas till valnämnden inkommit till besvärsnämnden inom utsatt tid, ska begäran om omprövning inte avvisas. Begäran om omprövning ska utan dröjsmål sändas från besvärsnämnden till valnämnden.

Om valnämnden beslutar att personen i fråga ska tas upp i vallängden, sänder valnämnden utan dröjsmål ett för röstberättigade avsett meddelande på kort enligt 24 § till honom eller henne.

Bestämmelser om sökande av ändring i beslut som gäller begäran om omprövning finns i 41 l §.

26 a §

Röstning på grundval av besvärinstansens beslut

Den som innan rösträkningen inleds för valnämnden eller på valdagen för valbestyrelsen visar upp besvärinstansens lagakraftvunna beslut om personens rösträtt ska ges möjlighet att få valhandlingar och att rösta.

Personen i fråga är skyldig att lämna beslutet eller en bestyrkt kopia av det till valnämnden eller valbestyrelsen för anteckning i vallängden.

27 §

Kandidatuppställning och kandidatförteckning

En kandidat i val till sametinget får ställas upp av en valmansförening som har bildats av minst tre röstberättigade och som ska ha ett ombud och ett vice ombud.

Varje röstberättigad får delta i uppställningen av endast en kandidat. Om någon hör till två eller flera valmansföreningar, ska valnämnden stryka hans eller hennes namn ur dem alla.

En valmansförening ska lämna sin kandidatansökan till valnämnden senast den 31 dagen och kompletteringar till ansökan senast den 27 dagen innan valförrättningen inleds.

Valnämnden ska upprätta en kandidatförteckning senast den 21 dagen innan valförrättningen inleds. Kandidatförteckningen ska offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet.

I valnämndens beslut om kandidatförteckningen får ändring inte sökas särskilt.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

28 §

Valförrättningen

Val till sametinget förrättas under en period om sex veckor som börjar på måndagen den sista hela veckan i augusti. Valet förrättas med anlitande av posten eller genom att lämna in röstsedeln på annat sätt än per post till ett ställe som valnämnden meddelar. Inom samernas hembygdsområde ordnas valet också i form av röstning på valdagen.

Valet ska kungöras offentligt.

29 §

Valhandlingarna

Valnämnden ska sedan valförrättningen inletts utan dröjsmål bevisligen delge de röstberättigade vilkas adress är känd den med valnämndens stämpel försedda röstsedeln, valkuvertet, foljebrevet, ytterkuvertet, kandidatförteckningen och röstningsanvisningarna (valhandlingar).

En röstberättigad som inte har fått valhandlingarna per post eller som av någon annan orsak saknar dem, ska ges möjlighet att få valhandlingarna på valnämndens byrå, på ett röstningsställe på valdagen eller på ett annat ställe som valnämnden meddelar.

I röstningsanvisningarna ska anges besöksadresserna och öppettiderna för valnämndens byrå och de andra ställen där valhandlingarna kan fås och till vilka de kan lämnas in samt besöksadresserna och öppettiderna för röstningsställena på valdagen.

30 §

Röstning med anlitande av posten

Den röstberättigade kan utnyttja sin rösträtt efter att han eller hon fått valhandlingarna. Väljaren ska i röstsedeln tydligt anteckna numret på den kandidat som han eller hon ger sin röst till.

Röstningen har slutförts när den röstberättigade bevisligen har lämnat det slutna valkuvertet med röstsedeln och ett ifyllt och undertecknat foljebrev inneslutna i ytterkuvertet för postbefordran till valnämnden. Om väljaren bifogar sitt meddelande på kort, behöver han eller hon endast skriva sin underskrift på foljebrevet.

De röster som inkommit per post till valnämnden innan rösträkningen inleds beaktas vid rösträkningen.

31 §

Röstning genom inlämnande av ytterkuvertet till valnämnden på annat sätt än per post

Den röstberättigade eller en person som bemyndigats av denne kan även lämna de valhandlingar som avses i 30 § i ytterkuvertet till valnämndens byrå eller andra ställen som valnämnden meddelat mellan måndagen den hela fjärde veckan och söndagen den hela sjätte veckan av valet eller på valdagen till valbestyrelsen på vilket röstningsställe som helst.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Valnämnden ska se till att valhandlingar som lämnats in på dess verksamhetsställen och andra ställen som den meddelat förvaras på ett sätt som tryggar valhemligheten och att de levereras säkert till valnämndens byrå i Enare innan rösträkningen inleds.

31 a §

Röstning på valdagen

Röstning på valdagen ordnas söndagen den sjätte veckan av valförrättningen.

Röstningen på valdagen ska förrättas samtidigt i varje kommun inom samernas hembygdsområde. I varje kommun finns minst ett röstningsställe.

En röstberättigad får rösta på det sätt som avses i 31 g § endast i den kommun inom samernas hembygdsområde som i vallängden är antecknad som hans eller hennes hemkommun.

Röstningen ska ordnas så att valhemligheten bevaras.

31 c §

Valbestyrelse

Valnämnden ska i god tid före valet tillsätta en valbestyrelse för varje röstningsställe i vilken det ska ingå tre medlemmar och minst två ersättare och där en ledamot i valnämnden och ledamotens personliga ersättare är medlem och ersättare i valbestyrelsen. En kandidat i valet till sameting kan inte vara medlem eller ersättare i valbestyrelsen.

Den medlem som företräder valnämnden är valbestyrelsens ordförande. Valbestyrelsen utser vid behov en vice ordförande inom sig.

Valbestyrelsen är beslutför med tre medlemmar.

31 h §

Avslutande av röstningen på valdagen och valprotokollet

När röstningen på valdagen har avslutats ska valbestyrelsen se till att den förseglade valurnan och vallängden för röstningsområdet i vilken röstningsanteckningarna gjorts samt ytterkuvert som eventuellt lämnats till valbestyrelsen utan obefogat dröjsmål transporteras till valnämndens byrå i Enare på ett sätt som säkerställer valhemligheten. Valbestyrelsen ska också se till att förseglingmaterialet förstörs omedelbart efter förseglingen av urnan. Valnämnden ska se till att valurnan och vallängden för röstningsområdet förvaras på ett säkert ställe till dess att rösträkningen inleds.

Valbestyrelsen ska vidare se till att ett protokoll förs över röstningen på valdagen och att i det antecknas

- 1) dagen och klockslaget då röstningen på valdagen började och förklarades avslutad,
- 2) närvarande medlemmar och ersättare i valbestyrelsen,
- 3) valbiträdena och de biträden som väljarna själva utsett,
- 4) antalet väljare.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

32 §

Röstning på vårdanstalt och i hemmet

De som vårdas på en anstalt inom samernas hembygdsområde samt de som vårdas hemma inom hembygdsområdet och som inte annars kan rösta utan oskäligen svårigheter får rösta där de vårdas.

För röstning där den röstberättigade vårdas förordnar valnämnden den ledamot och den ersättare som i valnämnden representerar ifrågavarande kommun att verka som valförrättare respektive ersättare. Till ersättare för valförrättaren kan väljas även någon annan som är lämplig för uppgiften.

Då röstning sker där den röstberättigade vårdas ska vid röstningen utöver den som röstar och valförrättaren vara närvarande en person som den röstande valt eller godkänt och som antecknats som röstberättigad i vallängden för sametinget.

34 §

Påbörjande av rösträkningen

Valnämnden ska påbörja rösträkningen klockan 9 måndagen efter valförrättningen. De ytterkuvert som inkommit efter att rösträkningen påbörjats ska öppnade lämnas obeaktade. Vid förrättningen ska protokoll föras.

Valmansföreningens ombud och vice ombud har rätt att vara närvarande vid rösträkningen.

35 §

Anteckning i vallängden

Rösträkningen påbörjas så att följebreven öppnas och alla de som röstat i enlighet med bestämmelserna i 30 och 31 § antecknas i vallängden enligt följebrevet.

En röst ska lämnas obeaktad, om

- 1) den som röstat inte har antecknats som röstberättigad i vallängden eller om det framkommer att han eller hon avlidit innan valförrättningen inleddes,
- 2) följebrevet är så bristfälligt att det inte klart framgår vem som har röstat, eller om
- 3) en obehörig anteckning om väljaren eller kandidaten har gjorts på valkuvertet.

Om det av följebreven framgår att den röstberättigade har röstat flera gånger på det sätt som avses i 30 eller 31 §, beaktas endast ett av ytterkuverten.

En röst som avgetts vid en annan tidpunkt än på valdagen ska lämnas obeaktad också i det fall att anteckningarna i vallängden för röstningsområdet visar att väljaren har röstat på valdagen på det sätt som avses i 31 g §.

Sedan samtliga väljare har antecknats i vallängden och de valkuvert jämte följebrev som lämnats utan beaktande har avskilts från dem som godkänts ska de godkända valkuverten läggas öppnade i valurnan.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

38 §

Bestämmande av valresultatet

De 21 personer som vid valet har fått det största antalet röster blir valda till ledamöter i sametinget, förutsatt att bland dessa finns minst det antal kandidater från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun som föreskrivs i 10 §. Om det antal som anges i 10 § inte nås, blir de kandidater som fått näst mest röster valda från kommunen eller området i fråga så att kraven i 10 § uppfylls. Om det från någon kommun eller något område inom hembygdsområdet inte finns det föreskrivna antalet kandidater väljs de kandidater som har fått det näst största antalet röster från hembygdsområdet.

Till ersättare väljs den kandidat som efter de kandidater som invalts från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun erhållit det största antalet röster.

Är röstetalen lika stora avgörs kandidaternas inbördes ordningsföljd genom lottning.

Kandidatens kommun eller område vid rösträkningen bestäms enligt var han eller hon har haft sin hemkommun vid den tidpunkt då tidsfristen för kandidatuppställningen löpte ut.

39 §

Fastställande av valresultatet

Valnämnden ska den tredje dagen efter att rösträkningen påbörjats fastställa valresultatet vid ett sammanträde.

Valresultatet ska omedelbart meddelas justitieministeriet för förordnande av sametingets ledamöter och ersättare för följande mandatperiod.

40 §

Besvär över valresultatet

En röstberättigad som anser att valnämndens åtgärd i samband med eller beslut om fastställande av valresultatet står i strid med lag får framställa ett rättelseyrkande hos sametingets styrelse inom 14 dagar från det att valnämnden fastställde valresultatet. Bestämmelser om sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden finns i 5 kap.

Sametingets styrelse ska behandla rättelseyrkandet i brådskande ordning och senast före utgången av valåret.

I ett beslut av sametingets styrelse får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från det att styrelsens beslut har delgetts den berörda personen. Vid sökande av ändring iakttas i övrigt lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

Om ett beslut eller en åtgärd av valnämnden som nämns i 1 mom. har stridit mot lag och detta har inverkat på valresultatet, ska valresultatet rättas och statsrådet vid behov förordna ledamöterna och ersättarna i sametinget på basis av det rättade valresultatet.

Om valresultatet inte kan rättas ska nyval utlysas.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

40 c §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av justitieministeriet kan närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) kungörelser i samband med val,
- 2) ansökningar om upptagande i vallängden och avförande ur vallängden samt utredningar som ska medfölja ansökan,
- 3) framläggning av vallängden,
- 4) kandidatansökan och kandidatförteckningen,
- 5) anordnande av röstning på valdagen, om kommunen har fler än ett röstningsställe för röstningen på valdagen,
- 6) röstsedlarna, och
- 7) förvaringen av valhandlingar.

5 kap.

Sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden

41 §

Besvärsnämndens uppgift och behörighet

Besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärsnämnden) är första besvärinstans i sådana ärenden enligt 26 § som gäller upptagande i och avförande ur vallängden för sametinget.

Besvärsnämnden, som finns i anslutning till sametinget, är ett självständigt och oberoende organ.

41 a §

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter

Besvärsnämnden leds av en ordförande som kan ha uppdraget som huvudsyssla.

Besvärsnämnden har dessutom som ledamöter med uppdraget som bisyssla en lagfaren ledamot och två sakkunnigledamöter. Dessutom ska besvärsnämnden ha ett tillräckligt antal ersättare. På ersättarna tillämpas vad som i lag föreskrivs om besvärsnämndens ledamöter.

När ordföranden har förhinder utövas den behörighet som föreskrivits för ordföranden av besvärsnämndens lagfarna ledamot (vice ordförande).

Betänkande GrUB 4/2025 rd

41 b §

Ordförandens och de övriga ledamöternas behörighet och utnämning

Besvärsnämndens ordförande och lagfarna ledamot ska uppfylla de allmänna behörighetsvillkoren för domare som anges i 10 kap. 1 § 1 mom. i domstolslagen.

Av besvärsnämndens övriga ledamöter krävs rättrådighet, förtrogenhet med besvärsnämndens ansvarsområde samt behövliga personliga egenskaper. Besvärsnämndens ordförande och ledamöter behöver inte vara antecknade i vallängden för sametinget.

Statsrådet tillsätter besvärsnämnden för sex år i sänder. Statsrådet förordnar besvärsnämndens ordförande till tjänsten tills vidare och övriga ledamöter med uppdraget som bisyssla för mandattiden. Besvärsnämnden tillsätts på förslag av sametinget.

En ledamot eller ersättare i sametinget eller en ledamot eller ersättare i valnämnden eller en person som är anställd hos sametinget kan inte höra till besvärsnämnden. Den som är uppställd som kandidat i valet till sameting enligt 22 § kan inte vara ledamot eller ersättare i besvärsnämnden.

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter ska redogöra för sina bindningar. På redogörelse för bindningar tillämpas vad som i 17 kap. 17 § i domstolslagen (673/2016) föreskrivs om sakkunnigledamöters skyldighet att lämna en redogörelse för sina bindningar. Redogörelsen för bindningar ska lämnas till justitieministeriet och för kännedom till besvärsnämnden. Vid registrering av uppgifter som gäller bindningar ska bestämmelserna i lagen om registret över domares bindningar och bisysslor (507/2023) iakttas.

41 c §

När en plats som ordförande eller ledamot i besvärsnämnden blir ledig

Det som föreskrivs om innehavare av domartjänst ska tillämpas på besvärsnämndens ordförandes och ledamöters rätt att kvarstå i sitt uppdrag.

Om en plats som ordförande eller annan ledamot blir ledig under mandattiden, förordnas en efterträdare för återstoden av mandattiden.

41 d §

Domarförsäkran

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter ska när de tillträder sitt uppdrag avge domarförsäkran, om de inte har gjort det tidigare. Bestämmelser om domarförsäkran finns i 1 kap. 7 § i domstolslagen.

41 e §

Ordförandens och övriga ledamöters ställning

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter är oberoende i sin utövning av dömande makt.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter handlar under domaransvar, om vilket det föreskrivs närmare i 9 kap. i domstolslagen.

Besvärsnämndens ordförande och ledamöter är skyldiga att avgå vid utgången av den månad under vilken de fyller 70 år.

41 f §

Föredragande

Besvärsnämnden ska ha ett tillräckligt antal föredragande i huvud- eller bisyssla samt tillräcklig övrig personal.

Besvärsnämndens föredragande ska ha avlagt examen som medför behörighet för domartjänst. I besvärsnämndens arbetsordning bestäms det närmare om föredragandenas uppgifter.

Besvärsnämnden utnämner sina föredragande och sin övriga personal.

41 g §

Besvärsnämndens sammansättning vid avgörande

I besvärsnämnden avgörs besvärssärendena på föredragning i plenum.

Plenum är beslutfört när ordföranden ~~och minst två ledamöter~~, den lagfarna ledamoten och minst en sakkunnigledamot är närvarande.

41 h §

Behandlingen av ärenden

Vid behandlingen av ärenden i besvärsnämnden tillämpas lagen om rättegång i förvaltningsärenden, om inte något annat föreskrivs särskilt i denna lag. Besvärsnämndens beslut är avgiftsfritt.

41 i §

Offentlighet vid behandlingen

I fråga om offentlighet vid rättegång i besvärsnämnden tillämpas lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar (381/2007).

41 j §

Finansiering

Kostnaderna för besvärsnämnden betalas av statens medel.

Arvodena för besvärsnämndens ordförande och ledamöter bestäms enligt grunder som fastställts av justitieministeriet.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

41 k §

Arbetsordning

Närmare föreskrifter om besvärsnämndens organisation och personal och om arbetet i besvärsnämnden finns i besvärsnämndens arbetsordning, som fastställs av besvärsnämndens plenum.

41 l §

Förfarande vid ändringssökande

Besvär som riktats till besvärsnämnden ska lämnas till valnämnden inom 14 dagar från delfändet av valnämndens beslut om begäran om omprövning.

Valnämnden ska utan dröjsmål lämna besvären, de handlingar som gäller ärendet och sitt utlåtande om besvären till besvärsnämnden.

Har besvär som ska lämnas till valnämnden inkommit till besvärsnämnden inom utsatt tid, ska besvären inte avvisas på denna grund. Besvären ska då utan dröjsmål sändas till valnämnden.

Besvärsnämnden ska behandla besvären i brådsnande ordning.

Bestämmelser om sökande av ändring i besvärsnämndens beslut finns i 41 m §.

41 m §

Fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen

I besvärsnämndens beslut får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

~~Besvärstillstånd ska beviljas, om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att högsta förvaltningsdomstolen prövar ärendet och i ansökan om besvärstillstånd har framförts ett motiverat påstående om att besvärsnämndens beslut grundar sig på diskriminering eller en uppenbar lagstridighet.~~

På ansökan om och beviljande av besvärstillstånd tillämpas 110 och 111 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. I fråga om angivande av skälen till ett beslut om besvärstillstånd tillämpas 112 § 2 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. På sökande av ändring hos högsta domstolen tillämpas i övrigt bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

6 kap.

Särskilda bestämmelser

42 §

Ändringssökande

I ett beslut av sametingets styrelse och nämnd samt ett annat organ som tillsatts av sametinget får ändring sökas genom besvär hos sametinget, om inte något annat föreskrivs i denna lag eller

Betänkande GrUB 4/2025 rd

någon annanstans i lag. I ett beslut av sametinget får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om sökande av ändring finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

43 §

Anställning av personal

Sametinget utnämner eller anställer sin personal.

43 a §

Rätt till pension

Personer som är anställda av sametinget har rätt till pension, och då de avlidit har deras förmånstagare rätt till familjepension av statens medel enligt i tillämpliga delar samma stadganden som gäller för personer som är anställda av staten och för deras förmånstagare.

För att täcka utgifterna för det pensionsskydd som avses i 1 mom. ska sametinget betala en pensionsavgift enligt lagen om statens pensionsfond (1297/2006).

För verkställighet av pensionsskyddet ska sametinget årligen till statskontoret lämna uppgifter om den personal som är anställd av sametinget. Uppgifterna ska lämnas enligt statskontorets anvisningar.

Betalas pensionsavgiften inte inom utsatt tid ska till statens pensionsfond betalas en årlig dröjsmålsränta enligt den räntefot som avses i 4 § 1 mom. i räntelagen (633/1982).

Pensionsavgift och dröjsmålsränta får drivas in enligt lagen om verkställighet av skatter och avgifter (706/2007).

43 b §

Tystnadsplikt och skadeståndsskyldighet

En ledamot av sametinget eller en medlem av ett organ som avses i 14 § eller en revisor som avses i 18 c § får inte för någon utomstående olovligen röja eller till sin egen nytta utnyttja vad han vid fullgörande av uppdraget fått veta om någon annans personliga omständigheter, ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet.

En person som avses i 1 mom. är skyldig att ersätta skada som han i sitt uppdrag uppsåtligen eller av vållande åsamkat sametinget. Det samma gäller för skada som vållats någon annan genom brott mot denna lag.

På jämkning av skadeståndet samt, om de skadeståndsskyldiga är flera, på fördelningen av ansvaret tillämpas skadeståndslagen (412/1974).

I fråga om en tjänstemans och en arbetstagares skadeståndsskyldighet gäller vad som föreskrivs i skadeståndslagen eller någon annanstans.

Denna lag träder i kraft den

20 .

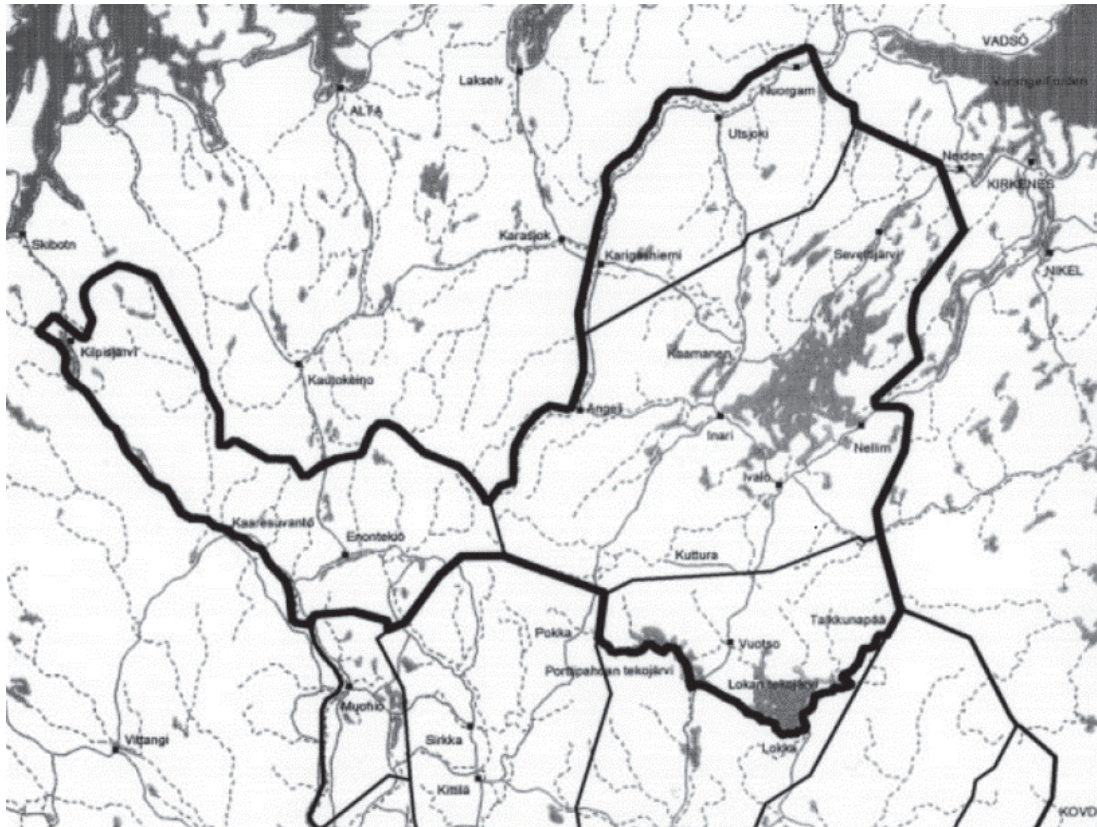
Betänkande GrUB 4/2025 rd

På sameting vars mandattid inte löpt ut vid ikraftträdandet av denna lag tillämpas 10 § i den lydelse den hade vid ikraftträdandet av denna lag.

Sameting vars mandattid inte löpt ut när denna lag träder i kraft fortsätter i sitt uppdrag fram till ingången av mandattiden för det första sameting som väljs enligt denna lag.

På ett ärende enligt 9 § som är anhängigt vid ikraftträdandet av denna lag tillämpas den 9 § som gällde vid ikraftträdandet. På ett sådant ärende tillämpas inte 9 a och 9 b § i denna lag.

KARTA ÖVER SAMERNAS HEMBYGDSOMRÅDE

Lag

om ändring av 40 kap. 11 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 40 kap. 11 § 1 punkten, sådan den lyder i lag 641/2021 som följer:

40 kap.

Om tjänstebrott

11 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tjänsteman* den som står i tjänsteförhållande eller därmed jämförbart anställningsförhållande till staten, till ett välfärdsområde eller till en välfärdssammanslutning eller till en kommun eller till en samkommun eller något annat offentligrättsligt samarbetsorgan för kommuner, till riksdagen, till något av statens affärsverk, till den evangelisk-lutherska kyrkan eller den ortodoxa kyrkan eller till en församling eller ett samarbetsorgan för församlingar inom kyrkan eller till landskapet Åland, sametinget, Finlands Bank, Folkpensionsanstalten, Arbetshälsoinstitutet, Keva, Kommunernas garanticentral eller Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT,

Denna lag träder i kraft den

20 .

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen noggrant bevakar hur lagen fungerar och vilka konsekvenser den har för tillgodoseendet av samernas självstämmanderätt och för olika grupper. Utskottet betonar också behovet av att utan dröjsmål vidta lämpliga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att avhjälpa de problem som upptäcks.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Helsingfors 4.6.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Vilhelm Junnila saf
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Petri Honkonen cent
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Atte Kaleva saml
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Kimmo Kiljunen sd
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Mats Löfström sv
medlem Mira Nieminen saf
medlem Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Onni Rostila saf
medlem Johannes Yrttiaho vänst
ersättare Elisa Gebhard sd.

Sekreterare var

utskottsråd Johannes Heikkonen
utskottsråd Liisa Vanhala.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

Reservation 1

Motivering

Centern har i årtionden aktivt arbetat för att främja samernas kulturella rättigheter och varit med och möjliggjort inrättandet av samernas kulturella självstyre i Finland. Vi har bland annat varit med och stiftat sametingslagen, grundat sametinget, musei- och naturcentret Siida samt kulturcentret Sajos, och genom särskilda lagar gett samer rätt att utöva traditionella näringar på statens marker.

Centerns grupp i grundlagsutskottet anser att sametingslagen måste ses över. Det borde dock ha gjorts på ett sätt som respekterar och främjar tillgodoseendet av alla samers och samiska gruppers språkliga och kulturella rättigheter, i enlighet med Finlands grundlag och internationella avtal som är bindande för Finland.

Eftersom riksdagens grundlagsutskott i detta ärende undantagsvis också är betänkandebeslutskott, hade det i såväl lagförslaget som grundlagsutskottets betänkande varit skäl att ägna större uppmärksamhet åt så kallade materiella rättsfrågor, såsom samarbetskyldigheten och valsättet.

Vi har också granskat lagförslaget ur rättvisesynpunkt. Vi anser det vara helt oskäligt att de samiska grupper som varit föremål för de hårdaste assimileringsåtgärderna och deras familjer — som under tidigare decennier diskriminerades på grund av sin samiska identitet, tvingades förneka den och rentav med våld integrerades i majoritetskulturen — nu diskrimineras på nytt till följd av de nu föreslagna lagändringarna.

Vi anser det beklagligt att det inte är alla samers kulturella självstyre utan den interna maktpolitiken inom sametinget som stått i centrum under årtionden och trots nya generationer av beslutsfattare. Detta framgår tydligt av hur lagförslaget har beretts. I de samiska områdena är detta en fråga som berör människors vardag. På andra håll i Finland är det svårt att förstå helhetens olika människorättsaspekter, eftersom man betraktar frågan utifrån.

Lagförslaget och betänkandet är särskilt problematiska med tanke på alla samers grundläggande rättigheter. Huvudsyftet verkar vara att lösa det problem som uppstått när högsta förvaltningsdomstolen upprepade gånger återställt valbarheten och rösträtten för flera personer som hör till ursprungsfolket och som Sametinget uteslutit. Det förefaller som att målet är att omstrukturera sametingets vallängd enligt nya kriterier, snarare än att trygga alla samers rättigheter som urfolk till sitt språk och sin kultur.

Vi är förvånade över hur lite flera av de experter som hördes i grundlagsutskottet verkade oroa sig för de minoritetsgrupper inom samerna som riskerar att uteslutas ur det samiska samfundet. Det gäller särskilt dem som aldrig erkänts som samer till följd av tidigare förtryckspolitik, eller som nu riskerar strykas ur vallängden och därmed ur det samiska samfundet. Enligt vår åsikt handlar det inte bara om teknisk rösträtt vid val till sametinget, utan om djupare mänskliga rättigheter kopplade till identitet och människovärde.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

Under sakkunnigutfrågningen framgick det också tydligt att det inte bara är fråga om en ny sammanställning av vallängden för sametinget, och att detta också har andra konsekvenser, till skillnad från vad lagförslaget starkt antyder. Den definition av same som nu föreslås bli slopad har en direkt koppling till samernas förmögenhetsrättigheter enligt speciallagar, såsom rätten till bland annat renskötsel, jakt, fiske och terrängtrafik på statens marker inom samernas hembygdsområde. Även ur detta perspektiv är lagförslaget diskriminerande särskilt med tanke på vilka förmögenhetsrättsliga förmåner och rättigheter samerna kommer att beviljas i framtiden.

Det är problematiskt att justitieministern och ministeriet redan i ett tidigt skede antog en snäv tolkning där lagen endast skulle ändras endast till de delar som majoriteten av sametinget kräver. Detta skulle visserligen stärka rättigheterna för dem som har makten i sametinget, men samtidigt allvarligt diskriminera de samer som majoriteten vill utesluta från sametinget och dess vallängd.

Bristerna i lagberedningen blev tydliga redan från början, i den arbetsgrupp som leddes av kanslichef Timonen och som beredde lagen. Alla fem samiska medlemmar i arbetsgruppen representerade majoriteten i sametinget. När arbetsgruppen föreslog att även minoritetens representanter skulle höras, motsatte sig de samiska medlemmarna detta, och dessa personer hördes inte. Detta är mycket exceptionellt, eftersom alla berörda parter normalt måste höras i lagberedningen. Resultatet blev ett lagförslag som diskriminerar samer internt.

Lagförslaget har motiverats med att det har godkänts av majoriteten i sametinget. Vi vill dock påminna om att det visserligen hör till kärnan i en demokratisk rättsstat att det i så kallade sakfrågor är acceptabelt att fatta beslut i sakfrågor med majoritet. När det gäller grundläggande rättigheter och mänskliga rättigheter finns det däremot många exempel i historien på att majoritetsbeslut lett till allvarliga kränkningar. Också ur denna synvinkel vilar det valda lagberedningssättet och motiveringen att lagförslaget har godkänts av majoriteten i sametinget inte på en hållbar grund, särskilt som lagförslaget bygger på ett kort omnämnande i regeringsprogrammet om att lägga fram samma lagförslag som det omstridda från hösten 2022. Den nya riksdagen som tillträdde 2023, och särskilt ledamöterna från regeringspartierna, har inte fått möjlighet att bedöma lagförslaget från ett neutralt utgångsläge.

Vi vill betona att med tanke på de decennielånga konflikterna mellan olika samiska grupper borde staten ha haft som uttalad skyldighet att bereda lagen på ett sätt som främjar försoning och samförstånd, och som tar hänsyn till minoritetsgrupperna.

Utgångspunkten för revideringen av sametingslagen borde ha varit att alla som anser sig vara samer och uppfyller de objektiva kriterierna för att tillhöra det samiska urfolket har rätt att bli införda i vallängden för sametinget och delta i samernas gemensamma angelägenheter.

Vi finner det också otroligt att man i det sedermera ogiltigförklarade valet till sametinget 2023 inte följde högsta förvaltningsdomstolens beslut om att komplettera vallängden. Det är därför sannolikt att diskrimineringen kommer att fortsätta även efter lagändringen, när majoriteten i sametinget ges ännu större makt.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

I slutändan handlar det om tolkningen av grundlagen, internationella avtal och utlåtanden från människorättsorgan. I lagberedningen har dock utlåtandena från människorättsorganen tolkats lösryckta ur sina sammanhang.

Enligt vår uppfattning kunde regeringens proposition ha beretts bättre i enlighet med andan i grundlagens 17 § (alla samers rättigheter som urfolk), 6 § (likabehandling och förbud mot diskriminering), konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen), konventionen om avskaffande av all slags rasdiskriminering samt ILO:s konvention 169 (ursprungsfolkens rättigheter, om den hade beretts på det sätt som vi beskriver i denna reservation.

Vi kan inte stödja de delar av lagförslaget som enligt vår bedömning skulle kränka alla samers kulturella och andra grundläggande rättigheter, eller som skulle skapa fler nya problem än de löser. Vi anser det sannolikt att klagomålen till internationella människorättsorgan och människorättsdomstolar kommer att fortsätta, denna gång av personer som utesluts ur sametinget och dess vallängd.

Enligt sakkunnigutfrågningen och de sakkunnigytranden som riksdagens fackutskott lämnat skulle också de föreslagna ändringarna i samarbetskyldigheten skapa mer förvirring och nya problem än de skulle bidra till tydlighet.

I denna reservation lägger vi med stöd av sakkunnigutfrågningen och fackutskottens enhälliga utlåtanden fram ändringsförslag som bättre tryggar alla samers rättigheter som urfolk och som skulle bidra till att undvika konflikter också med andra invånare i de samiska områdena.

Om definitionen av samiskhet i Finland

Enligt 17 § 3 mom. i grundlagen avses med same en person som hör till ett urfolk. I Finland har samiskhet traditionellt förknippats med att en person är av samisk härkomst, identifierar sig som same, är bosatt i samernas traditionella bosättningsområden i Lappland och utövar traditionella samiska näringar såsom jakt, fiske och renskötsel. Dessa näringar har även enligt grundlagsutskottets praxis ansetts utgöra en del av den samiska kulturen. De som har ansökt om att bli införda i vallängden för sametinget utifrån det så kallade härstamningskriteriet har uttryckligen hänvisat till att deras härkomst och levnadssätt uppfyller de kriterier som traditionellt förknippats med samiskhet.

Det råder enligt internationell rätt relativt stor enighet om vad som avses med ett urfolk.

Enligt artikel 1 i ILO:s konvention 169 ska konventionen tillämpas på den ursprungsbefolkning som har bott i området vid tiden för fastställandet av de nuvarande statsgränserna och majoritetsbefolkningens ankomst och har behållit åtminstone en del av sina traditionella institutioner. Konventionen har ratificerats av 24 stater.

Finland och Sverige har inte ratificerat konventionen. I Sverige utgår man dock från att ILO 169 uttrycker principer i internationell rätt och därmed, genom sedvanerätt, är bindande även för stater som inte ratificerat den.

Betänkande GrUB 4/2025 rd Reservation 1

I Finland har rätten att bli införd i vallängden för sametinget inte grundats på kriterierna i ILO 169, utan i första hand på en intervjuundersökning som genomfördes 1962 av privatpersoner i vissa kommuner i norra Lappland. De intervjuade tillfrågades om de hade minst en mor- eller farförälder som hade lärt sig samiska som första språk. Intervjuundersökningen var till sin karaktär en undersökning på pro gradu-nivå. Att upprätta vallängden för sametinget enbart på denna undersökning är vetenskapligt sett en alltför svag grund för att avgöra vem som är same och därmed röstberättigad i valet till sametinget.

Det kriterium som användes i intervjuerna var inte ett urfolkskriterium, och syftet var inte heller att definiera vilka personer som tillhör urfolket. De intervjuade förutsattes inte ha samisk härkomst, och det fanns inget krav på att styrka att kriteriet var uppfyllt. Dessutom genomfördes undersökningen endast i en mycket begränsad del av det ursprungliga samiska området, och även där bristfälligt.

Följden blev att den vallängd som upprättades 1962 främst kom att omfatta ättlingar till rensamer som flyttat in i området efter gränsstängningarna 1852, men även ättlingar till inflyttade finnar som hade tillägnat sig samiska språket. Däremot uteslöts majoriteten av de samiska släkter som hade bott i området i århundraden innan andra befolkningsgrupper anlände. Endast en del av enaresamerna fördes in i vallängden.

När den första vallängden för sametinget upprättades 1995 var det i första hand de som antecknats i den på 1960-talet upprättade vallängden och deras avkomlingar som hade rätt att rösta. I sametingslagen avses med same en person som hör till urfolket, och till lagen fogades en ny 3 § 2 punkt, det vill säga det så kallade lappkriteriet, som objektivt anger härstamning. Enligt detta hade även en person som härstammar från den ursprungliga samiska befolkningen i området rätt att bli införd i vallängden. Trots detta avlog sametinget vid det första valet 1999 samtliga ansökningar som grundade sig på detta kriterium. Också högsta förvaltningsdomstolen har i praktiken förkastat alla besvär som anförts på denna grund.

Internationella människorättsorgans avgöranden om definitionen av samiskhet

Med stöd av sakkunnigyttrandena anser vi att lagförslaget strider mot FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD) och människorättskommitténs ställningstaganden om definitionen av same i Finland.

CERD:s avgöranden

Enligt propositionen är de viktigaste orsakerna till att slopa det så kallade lappkriteriet, som objektivt påvisar härstamningen, två avgöranden som den människorättskommitté som övervakar genomförandet av MP-konventionen gav 2019 samt ett avgörande som den kommitté (CERD) som övervakar genomförandet av konventionen om rasdiskriminering gav 2022. I motsats till vad som påstås i lagförslaget har CERD flera gånger tagit ställning till definitionen av same i Finland och dess avgöranden ger inte stöd för de slutsatser som nu dras i propositionen.

Som tidigare nämnts avlog högsta förvaltningsdomstolen i samband med det första sametingsvalet i praktiken alla ansökningar som grundade sig på härstamning (HFD 1999:55). I ett beslut

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

från 2003 ansåg CERD emellertid att denna linje var alltför restriktiv och inte i enlighet med lagens ordalydelse.

CERD upprepade sin ståndpunkt i ett beslut från 2009 och konstaterade att konventionsstatens ståndpunkt är alltför restriktiv för att avgöra vem som kan anses vara same och därmed omfattas av tillämpningsområdet för den lagstiftning som stiftats till förmån för samerna på det sätt som beskrivs i sametingslagen och så som högsta förvaltningsdomstolen har tolkat denna lag.

Högsta förvaltningsdomstolens avslag på ansökan med stöd av 3 § 2 punkten (det s.k. lappkriteriet) i sametingslagen stred enligt CERD mot den konvention om avskaffande av rasdiskriminering som Finland ratificerat. Med andra ord borde högsta förvaltningsdomstolen ha godkänt ansökningarna på grundval av härstamning i strikt enlighet med lagens ordalydelse. I stället valde domstolen en kompromiss genom att godkänna sammanlagt 93 personer till vallängden 2011 och 2015 utifrån en samlad bedömning — en metod som inte finner stöd i sametingslagen.

Också därefter har CERD tagit ställning till definitionen av same i Finland (bl.a. 2012 och 2017). Då har kommittén dock inte hänvisat till den konvention om rasdiskriminering som Finland ratificerat, utan endast till FN:s deklaration om ursprungsfolk, som i första hand är ett politiskt dokument.

Det väsentliga är dock att CERD:s ståndpunkt i förhållande till den rättsligt bindande konventionen om avskaffande av rasdiskriminering har varit konsekvent: högsta förvaltningsdomstolens praxis att avslå ansökningar som grundar sig på härstamning och i stället tillämpa en samlad bedömning strider mot konventionen om avskaffande av rasdiskriminering.

Därför tog CERD i sitt beslut 2022 uttryckligen ställning till härstamningskriteriet och konstaterade i punkt 9.8 att syftet med de subjektiva och objektiva förutsättningarna enligt 3 § i sametingslagen är att säkerställa att sametinget faktiskt företräder ursprungsfolket. I detta sammanhang var det enligt kommittén motiverat och förenligt med de övriga mänskliga rättigheterna att använda det lappkriterium som uttrycker härstamning som objektiva kriterium.

Människorättskommitténs avgöranden

Ett annat skäl som anförts för att avskaffa det så kallade lappkriteriet, som visar härstamning, är de avgöranden som FN:s människorättskommitté meddelade den 1 februari 2019. I dessa beslut var det fråga om att högsta förvaltningsdomstolen utifrån en samlad bedömning hade godkänt 93 personer till vallängden för sametinget, trots att sametinget hade avslagit deras ansökningar.

I sitt beslut citerar människorättskommittén ordagrant lydelsen i 3 § i sametingslagen. Därefter konstaterar kommittén att högsta förvaltningsdomstolen i de flesta fall inte tillämpade de objektiva kriterierna, vilket parterna inte har bestridit, samt att domstolen i de flesta fall i synnerhet har underlåtit att kräva att åtminstone ett objektiva kriterium uppfylls och i stället har tillämpat en samlad bedömning.

I sina beslut från 2019 kritiserade människorättskommittén endast att högsta förvaltningsdomstolen hade godkänt 93 personer i sametingets vallängd utifrån en samlad bedömning, trots att per-

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

sonerna hade åberopat härstamningskriteriet (3 § 2 punkten) och hade ett intyg om detta från arkivmyndigheten. De hade alltså enligt lag rätt att bli införda i vallängden. Människorättskommitténs krav på att 3 § ska följas ordagrant uppfylldes. Just därför skulle det strida mot människorättskommitténs ståndpunkt att stryka dem ur vallängden för sametinget.

Det har ibland föreslagits som en kompromiss att endast de 93 personer som godkänts av högsta förvaltningsdomstolen skulle få kvarstå i vallängden, men inga andra. Detta skulle dock inte lösa problemet med bristande likabehandling. Exempelvis skulle syskon och andra nära släktingar till dessa personer då uteslutas från vallängden, liksom deras efterkommande i framtida generationer (3 § 3 mom.). Det finns dessutom personer som befinner sig i exakt samma situation som de 93. En sådan ordning skulle strida mot den likabehandling som föreskrivs i grundlagen och mot artikel 14 i Europakonventionen (förbud mot diskriminering) samt artikel 1 i tilläggsprotokoll nr 12 (allmänt förbud mot diskriminering).

I förhållande till det aktuella lagförslaget är det därför väsentligt att notera att människorättskommitténs avgöranden inte kräver att lappkriteriet avskaffas, utan tvärtom att 3 § i sametingslagen, inklusive lappkriteriet, ska tillämpas strikt enligt sin ordalydelse. I detta avseende ger regeringens proposition en missvisande bild av människorättskommitténs ståndpunkter om definitionen av same i Finland, genom att påstå att dessa avgöranden skulle förutsätta att lappkriteriet stryks ur lagen.

Mot denna bakgrund anser vi att både CERD och människorättskommittén har förutsatt att härstamningsgrunden, det vill säga lappkriteriet, ska tillämpas, särskilt eftersom samer definieras som ett urfolk.

Om det så kallade gruppgodkännandet

I diskussionen om definitionen av ursprungsfolk har man också hänvisat till så kallat gruppgodkännande som grund. Det har framförts att gruppgodkännande skulle innebära att endast majoriteten i sametinget kan ta ställning till en ändring av definitionen av same och till vem som ska införas i vallängden. Detta har också varit ett grundläggande antagande i beredningen av det nu aktuella lagförslaget: att allt som sametingets majoritet kräver automatiskt skulle tillgodose alla samers rättigheter som urfolk, även om det skulle leda till diskriminering av samiska minoritetsgrupper och till att de utesluts från sametinget och dess vallängd.

Även i detta avseende håller Finland på att lagstifta om något som det inte finns någon skyldighet att införa. Människorättskommittén har tagit ställning till gruppgodkännande i fallen *Lovelace* mot Kanada och *Kitok* mot Sverige. I det ena fallet var det fråga om en indiankvinnas rätt att flytta till reservatet, i det andra om rätt att bedriva renskötsel inom en samebys område. Gruppgodkännandet hade i dessa fall inget som helst att göra med hur definitionen av ursprungsfolk ska utformas i lagstiftningen.

Som tidigare nämnts identifieras samiskhet inte enbart genom språkkunskaper, utan också genom släkttillhörighet, traditioner och gemenskap. Också FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering har i sina rapporter betonat självidentifikation som den viktigaste och starkaste indikationen på gruppstillhörighet, vilket obestriddligen framgår också av att personerna blivit inval-

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

da i sametinget (gruppidentifikation). Enligt lagförslaget skulle även sådana personer som valts till sametinget uteslutas från både sametinget och dess vallängd.

Vi vill också påpeka att en individs egen uppfattning om sin identitet har tillmätts betydelse i annan lagstiftning och rättspraxis under senare år. Självidentifiering har där ansetts vara en fråga om grundläggande fri- och rättigheter, senast i samband med lagförslaget om fastställande av kön (GrUU 77/2022 rd).

Lagändringen tryggar inte alla samers mänskliga rättigheter

Enligt lagförslaget är målet inför nästa sametingsval att avlägsna från vallängden de personer som inte uppfyller kraven i 3 § i den reviderade sametingslagen. I praktiken blir språkkunskaper det enda återstående kriteriet. Som tidigare konstaterats är det mycket svårt, om inte omöjligt, att styrka språkkriteriet.

Samtidigt är det befogat att fråga sig om sametingsledamöterna kan ta ställning till vallängdsfrågor på ett objektivt sätt. I valet 2023 strök sametingets valnämnd oppositionens röstmagnet från föregående val samt tiotals andra personer från vallängden, trots att högsta förvaltningsdomstolen hade återställt deras rösträtt i sametingsvalet. I förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd) konstateras följande om urfolkets rätt till självstyrelse och bevarande av den egna kulturen och traditionella näringar: ”Å andra sidan innebär stadgandet inte att de avsedda grupperna har rätt att avvika från reglerna i den finska rättsordningen genom att åberopa sin egen kultur”.

Motivering till förslagen till paragrafändringar

3§ Rätt att bli antecknad i vallängden.

Regeringen föreslår att definitionen av same upphävs och ersätts med en bestämmelse om rätt att bli antecknad i sametingets vallängd. Samtidigt slopas det så kallade lappkriteriet, som objektivt visar härstamningen.

Vi anser att utgångspunkten för en reform av sametingslagen inte kan vara sametinget och dess vallängd, utan samerna som urfolk och deras rätt att utöva sitt språk och sin kultur. Därför bör definitionen av same i sametingslagen inte ersättas med en bestämmelse om rätten att bli införd i vallängden. Definitionen av same har en direkt koppling till de förmögenhetsrättsliga förmåner som föreskrivs för samerna i speciallagar.

Som tidigare konstaterats ger motiveringarna till lagförslaget en felaktig bild av de ståndpunkter som framförts av CERD och människorättskommittén i fråga om definitionen av same i Finland. Även människorättskommittén, som övervakar tillämpningen av MP-konventionen, har förutsatt att 3 § i den gällande lagen – som även omfattar lappkriteriet, som objektivt påvisar härstamningen – ska tillämpas strikt enligt sin ordalydelse.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

Den föreslagna ändringen av paragrafen skulle utesluta från vallängden personer som uppfyller kriterierna för att tillhöra ett urfolk, både vad gäller härstamning och bevarande av traditionella institutioner.

Vi anser att det inte är rättvist eller förenligt med likabehandling att det i lagen förutsätts att rätten att tillhöra ett urfolk endast tillkommer personer som inte behöver uppfylla kriterierna för urfolks-tillhörighet, men inte dem som uppfyller dessa kriterier.

Om frågan i Finland avgjordes på det sätt vi föreslår, i enlighet med den gällande 3 § i lagen, skulle den långvariga tvisten om definitionen av same kunna avslutas. I praktiken skulle det innebära att några hundra personer, som utesluts från vallängden av maktpolitiska skäl, skulle godkännas. Detta skulle också vara förenligt med den nordiska linjen.

Även om det i Finland finns ett betydligt större antal personer som uppfyller härstamningskriteriet, är det endast ett fåtal av dem som identifierar sig som samer. Dessa personer kommer inte att ansöka om att bli upptagna i vallängden för sametinget. Därför anser vi att de påståenden som framförts vid utskottsutfrågningen om en ”förfinskning” av sametinget saknar grund. I Norge, det största samiska landet, där i praktiken alla sökande godkänns, har endast cirka 21 000 personer ansökt om att bli införda i vallängden.

Därför föreslår vi att den nya sammanställning av vallängden för sametingsval som föreslås i lagförslaget förkastas som diskriminerande mot samiska minoritetsgrupper, och att definitionen av same i 3 § i den gällande sametingslagen bibehålls i sin nuvarande form.

9 § Samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt

Vi baserar vår bedömning av 9 § på de enhälliga utlåtanden som lämnats av riksdagens jord- och skogsbruksutskott samt ekonomiutskottet.

Det uttryckliga syftet med samarbets- och förhandlingsskyldigheten är enligt propositionen att främja och skydda samernas möjligheter att utöva sina traditionella näringar. I propositionen konstateras det att samernas traditionella näringar är bland annat jakt, fiske och renskötsel inklusive moderna metoder för näringsformerna. Syftet är att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget innan beslut fattas i frågor som är av betydelse för samerna.

Vi anser att de allmänna målsättningarna med ändringsförslaget är godtagbara. Däremot är det oklart vilka ärenden som i praktiken skulle omfattas av den utvidgade samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten. Detta är en väsentlig fråga, eftersom ändringen påverkar även andra grundlagsskyddade rättigheter, såsom egendomsskydd, likabehandling, näringsfrihet och den kommunala självstyrelsen, som innebär självstyre för invånarna.

Propositionen har konsekvenser för likabehandlingen av olika näringar och näringsidkare. Samernas traditionella näringar bedrivs också av andra än samerna och förslaget påverkar också ställningen och verksamhetsförutsättningarna för näringsidkare som idkar andra näringar än samernas traditionella näringar. Exempel på dessa andra näringar är turism, skogsbruk, gruvdrift och energiproduktion.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

Förhållandet mellan den föreslagna paragrafändringen och speciallagstiftningen kan också ge upphov till tillämpningsproblem. Det finns ett stort antal sektorsspecifika bestämmelser om hänsyn till samernas rättigheter. Eftersom reformerna har gjorts i samband med enskilda lagstiftningsprojekt och med tanke på sektorspecifika behov har lagstiftningen om samernas rättigheter blivit splittrad och varierar innehållsmässigt mellan olika sektorer. Denna problematik har inte hanterats i lagförslaget, utan det konstateras kortfattat och utan motivering att bestämmelser i speciallagstiftning inte påverkar eller undanröjer samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten.

I förslaget till paragrafändring förblir det också oklart vilka rättsverkningar den utvidgade samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten har. Jord- och skogsbruksutskottet samt ekonomiutskottet har i sina enhälliga utlåtanden betonat att sametinget inte får tilldelas vetorätt i beslutsfattandet, och att den föreslagna regleringen inte oskäligt får förhindra, försvåra eller fördröja planering och genomförande av investeringar eller centrala strategier från statsrådet. Vi vill påpeka att detta inte framgår av de föreslagna paragraferna.

Kommunerna har planeringsmonopol vad gäller markanvändningen inom sitt område. Den kommunala självstyrelsen är invånarnas självstyre. Vi anser därför att det bör uppmärksammas att redan nu bor 70 procent av de personer som antecknats i sametingets vallängd och 85 procent av de personer som inte fyllt 18 år huvudsakligen i bosättningscentra i söder, alltså utanför det samiska området som definieras i lagförslaget. Endast uppskattningsvis 2—4 procent av dem som är införda i vallängden får sin försörjning från renskötsel. Lagförslaget skulle leda till att beslut om markanvändning i det lagstadgade samiska området fattas av personer som bor på annan ort och saknar all koppling till områdets markanvändning eller näringsliv.

Det är uppenbart att den föreslagna ändringen skulle medföra betydande begränsningar i markanvändningen i området. Det handlar också om ställningen och rättigheterna för dem som bor i området och som uppfyller kriterierna för att tillhöra urfolket, men som sametinget inte har godkänt till vallängden. Deras rätt att utnyttja området skulle inskränkas. Det finns exempel på detta redan under den gällande lagen, bland annat inom turismsektorn.

Med hänsyn till kommunal självstyrelse, näringsfrihet, likabehandling och proportionalitet är det därför en central fråga om sametinget bör tilldelas ytterligare befogenheter att besluta om markanvändningen i det hembygdsområde som nu tas in i lagen. Endast en liten del av de personer vars markanvändning ska skyddas, och vars rättigheter sametingets befogenheter grundar sig på, kommer i framtiden att bo i området. Det är också en fråga om hur en sådan utökning av sametingets behörighet att besluta om markanvändningen i området kan motiveras i detta sammanhang.

Som slutsats beträffande 9 § konstaterar vi att den föreslagna ändringen är alltför tolkningsberoende. Det går inte att utläsa vilka åtgärder och inom vilka geografiska områden förhandlingsplikten ska tillämpas, eller vad utvidgningen av förhandlingsplikten alltför långt från sitt huvudsakliga syfte grundar sig på. Det är också oklart när förhandlingsplikten i ett enskilt projekt kan anses vara uppfylld, så att beslut kan fattas och projektet genomföras.

Vi anser att regleringen i lagen och dess tillämpning i enskilda fall bör leda till lösningar som å ena sidan beaktar samernas rättigheter, men som å andra sidan utgår från likabehandling av nä-

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

ringsidkare, förutsägbarhet i beslutsfattandet och investeringsmiljön samt möjligheten att stärka näringslivets mångfald för att trygga områdets livskraft och ekonomiska bärkraft. Dessa mål hade kunnat samordnas om lagberedningen hade skett på bredare grund.

Det bör också noteras att exempelvis i Sverige är rätten att bedriva renskötsel och därmed sammanhängande jakt och fiske förbehållen medlemmar i samebyar. Däremot har personer som är införda i sametingets vallängd i Sverige eller Norge inte ens rätt att bedriva renskötsel eller tillhörande näringar enbart på den grunden. I dessa länder är rätten att tillhöra en sameby i princip förbehållen personer av samisk härkomst vars släkt har bedrivit renskötsel. I rättslitteraturen i dessa länder har detta beskrivits som en rättighet som ärvs efter samer som tidigare kallades lappar. Om man också i Finland avser att ge någon aktör långtgående befogenheter för att skydda samiska näringar, bör rätten att delta i valet av ett sådant organ tillkomma dem som faktiskt innehar och utövar dessa markanvändningsrättigheter. Om Finland skulle följa det nordiska exemplet, skulle sametinget i Finland stå helt utanför i frågan.

Vi föreslår därför att förslaget till paragrafändring stryks. Vi anser att den nu gällande 9 § om förhandlingsplikt bättre förenar de olika parternas grundlagsenliga rättigheter och är tydligare och mer förutsägbar för dem som ska tillämpa lagen.

10 § Sammansättning och mandattid

Det föreslås att samernas hembygdsområde, som består av fyra kommuner, tas in i bestämmelsen, och att hembygdsområdets representation i sametinget tryggas genom kvotplatser. Sametingsvalen skulle fortsättningsvis vara personval. Enligt vår uppfattning motiveras det inte i propositionen varför en så odemokratisk lösning skulle vara nödvändig.

Till skillnad från vad regeringen antyder i sin proposition är samerna som urbefolkning inte begränsade till vissa områden i Lappland eller till byar där, utan bor i stor utsträckning även på andra håll. Rätten för alla samer att utöva sitt språk och sin kultur är inte beroende av var de bor. I andra val i Finland tillämpas inte heller kvotering baserat på bostadsort. Förslaget om kvotplatser tycks därför spegla den oro som sametingets majoritet hyser över att beslutsmakten gradvis håller på att förskjutas bort från de traditionella samiska områdena.

Sametingslagen är också mycket exceptionell i det avseendet att de samiska politiker som valts till sametinget utser valnämnden, som beslutar om godkännande till vallängden. Det är alltså denna nämnd som i första hand avgör vem som har rätt att rösta i sametingsvalet och kandidera. Eftersom det har varit möjligt att bli invald i sametinget med så få som 34 röster, är det uppenbart att varje röst har stor betydelse för valresultatet.

Det finns exempel i valnämndens praxis där vissa syskon godkännts till vallängden medan andra avslagits, utan att denna inkonsekvens rättats till trots begäran. Exempelvis i Norge har samiska politiker inte rätt att delta i behandlingen av ärenden som gäller införande i vallängden. Så bör det också vara i Finland.

Lagförslaget motiverar inte heller varför sametingsvalen fortsatt ska vara personval, vilket är en helt unik valmetod både i Finland och internationellt. Alla val i Finland är proportionella. Också

Betänkande GrUB 4/2025 rd Reservation 1

sametingsvalen i Norge och Sverige är proportionella. Endast i Finland tillämpas personval. Vi anser att detta är problematiskt även ur ett samiskt likabehandlingsperspektiv.

Personvalet återspeglar exempelvis inte stödet för majoritet och opposition. Till exempel i valet 2024 fick en kandidat från sametingets minoritet 220 röster, medan en kandidat från majoriteten valdes in med 34 röster. Resultatet blev att båda grupperna fick en representant, trots att stödet för minoritetskandidaten var ungefär sju gånger större.

Personvalet ger inte heller en rättvisande bild av stödet för olika grupper med olika målsättningar. Detta bör beaktas även i fråga om sametingets ståndpunkt när det gäller definitionen av same. Den gällande lagstiftningen har gett majoriteten i sametinget möjlighet att till exempel arrangera frågor som gäller sametingsvalet på ett sätt som gynnar att så många som möjligt från den styrande majoriteten blir valda. En proportionell valmetod skulle däremot bättre återspegla stödet för olika grupper och därmed bättre förverkliga väljarnas vilja.

På de grunder som anges ovan föreslår vi som ändringar att sametingsvalet övergår till proportionella val och att kvotplatserna slopas. Vårt ändringsförslag följer det sätt att välja och beräkna valresultatet vid riksdagsval som skrivits in i vallagen.

12 § Sammankallande av sammanträden

I enlighet med vad som anförts ovan i 10 § föreslår vi som ändringar att ett omnämnande av proportionellt valsätt införs, samt att hänvisningarna till hembygdsområdet som grund för kvotplatser stryks.

27 § Kandidatuppställning och kandidatförteckning

Utöver valmansföreningarna föreslår vi att också partierna ska ha rätt att ställa upp kandidater för val till sametinget och att det ska föreskrivas om möjlighet att bilda valförbund. Vårt ändringsförslag följer den kandidatuppställning för riksdagsval som skrivits in i vallagen.

38 § Bestämmande av valresultatet

I enlighet med vad som anförts ovan i 10 och 12 § föreslår vi som ändringar att ett omnämnande av proportionellt valsätt införs, samt att hänvisningarna till hembygdsområdet som grund för kvotplatser stryks.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslag 2 enligt betänkandet och

att riksdagen godkänner lagförslag 1 enligt betänkandet, men stryker 3 och 9 § och godkänner 10, 12, 27 och 38 § med ändringar. (Reservationens ändringsförslag)

Betänkande GrUB 4/2025 rd
Reservation 1

Reservationens ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av sametingslagen

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i sametingslagen (974/1995) 18 e—18 i, 23 a, 26 b, 26 d, 27 a, 42 a och 42 b §, av dem 18 e—18 i, 42 a och 42 b § sådana de lyder i lag 1725/1995, 23 a och 27 a § sådana de lyder i lagarna 1279/2002 och 335/2020, 26 b § sådan den lyder i lagarna 1279/2002 och 852/2020, samt 26 d § sådan den lyder i lag 1279/2002,

ändras ~~1—4~~ 1, 2, 4, 4 a, ~~5—16~~ 5—8, 10—16, 18, 18 a, 18 d, 19—25, 25 a, 26, 26 a, 27—31, 31 a, 31 c, 31 h, 32, 34, 35, 38—40 och 40 c §, rubriken för 5 kap, 41 §, rubriken för 6 kap., 42 och 43 §, av dem 1, 21, 22, 24, 25, 25 a, 26, 26 a, 27, 28, 31, 31 a, 31 c, 31 h, 34, 35 och 40 c § sådana de lyder i lag 1279/2002, 4 a § sådan den lyder i lag 335/2020, 5, 13, 15, 20, 30 och 43 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 1279/2002, 9 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 626/2011, 16, 18 a, 18 d och 42 § sådana de lyder i lag 1725/1995, 18 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 1026/2003, 23 § sådan den lyder i lagarna 1279/2022 och 335/2020, 40 § sådan den lyder i lagarna 1279/2002 och 852/2020 samt 41 § sådan den lyder i lag 852/2020, samt

fogas till lagen nya 9 a, 9 b, 17 a, 17 b, 25 b, 41 a–m, 43 a och 43 b § samt en bilaga som följer:

3 §

Rätt att bli antecknad i vallängden

~~Rätt att bli antecknad i vallängden har den som anser sig vara same, förutsatt att~~

~~1) personen själv eller åtminstone någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- eller morföräldrarnas föräldrar har lärt sig samiska som första språk,~~

~~2) åtminstone en av hans eller hennes föräldrar är eller har varit antecknad som röstberättigad vid val till sametinget som ordnats den 1 januari 2027 eller senare.~~

~~En förutsättning för antecknande i vallängden är också att de övriga krav för rösträtt som i denna lag föreskrivs i fråga om ålder, medborgarskap och folkbokföring uppfylls.~~

9 §

Samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt

~~Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska förhandla med sametinget vid beredningen av lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särs-~~

Betänkande GrUB 4/2025 rd Reservation 1

kild betydelse för samerna i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget innan beslut fattas. Samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk och som gäller

- 1) områdesanvändning,
- 2) skötsel, användning, genomförande av skyddsåtgärder, arrendering och överlåtelse som gäller statens mark, skyddsområden och ödemarksområden,
- 3) letning efter och utvinning av fyndigheter som innehåller gruvmineral samt guldvaskning som sker på statens mark och vattenområden,
- 4) ändring i lagstiftningen eller förvaltningen angående näringar som hör till samisk kultur,
- 5) åtgärder som berör den biologiska mångfalden och klimatförändringen,
- 6) utveckling av den samiskspråkiga småbarnspedagogiken samt undervisningen på samiska och i samiska språket,
- 7) tillhandahållande och utvecklande av social- och hälsovårdstjänster på samiska,
- 8) tryggnad och utvecklande av sametingets resurser och övriga verksamhetsförutsättningar, eller
- 9) något annat motsvarande ärende som har inverkan på samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk.

10 §

Sammansättning och mandattid

Sametinget har 21 ledamöter och fyra ersättare som **med iakttagande av proportionellt valsätt** utses genom val till sameting för en mandattid på fyra år som börjar den 1 december valåret. ~~Sametinget ska ha minst två ledamöter och en ersättare från Enontekiö, Enare och Utsjoki kommuner och Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. De övriga 13 medlemmarna väljs på basis av antalet röster, dock så att minst fem medlemmar ska vara från samernas hembygdsområde.~~

Statsrådet utser på basis av valresultatet ledamöterna och ersättarna i sametinget, beviljar på begäran avsked från uppdraget och förordnar på basis av nämnda valresultat en ny ledamot respektive ersättare i stället för den som under valperioden har upphört att vara ledamot eller ersättare.

Då en ledamot eller ersättare i sametinget förlorar den i 22 § nämnda valbarheten till sitt uppdrag ska statsrådet på initiativ av sametinget konstatera att hans eller hennes förtroendeuppdrag har upphört.

12 §

Sammanställande av sammanträden

Sametingets sammanträde beslutar när ett sammanträde ska hållas. Ett sammanträde ska också sammanställas om ordföranden eller styrelsen anser att det behövs eller en tredjedel av ledamöterna begär det för behandling av ett visst ärende.

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 1

Om en ledamot ~~som valts från en kommun eller ett område inom samernas hembygdsområde~~ inte kan delta i sammanträdet, ska **en ersättare kallas** i stället för honom eller henne ~~kallas den ersättare som valts från samma kommun eller område~~.

27 §

Kandidatuppställning och kandidatförteckning

En kandidat i val till sametinget får ställas upp av **partier eller** en valmansförening som har bildats av minst tre röstberättigade och som ska ha ett ombud och ett vice ombud. **När kandidater ställs upp har två eller flera partier rätt att sluta sig samman till ett valförbund genom att komma överens om det sinsemellan. Två eller flera valmansföreningar har på motsvarande sätt rätt att bilda en gemensam lista.**

Varje röstberättigad får delta i uppställningen av endast en kandidat. Om någon hör till två eller flera valmansföreningar, ska valnämnden stryka hans eller hennes namn ur dem alla.

En valmansförening ska lämna sin kandidatansökan till valnämnden senast den 31 dagen och kompletteringar till ansökan senast den 27 dagen innan valförrättningen inleds.

Valnämnden ska upprätta en kandidatförteckning senast den 21 dagen innan valförrättningen inleds. Kandidatförteckningen ska offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet.

I valnämndens beslut om kandidatförteckningen får ändring inte sökas särskilt.

38 §

Bestämmande av valresultatet

Till ledamöter i sametinget väljs 21 kandidater i den ordning som jämförelsetalen anger. För bestämmande av valresultatet skrivs alla kandidaters namn i den ordning som deras jämförelsetal anger, och invid varje kandidats namn antecknas kandidatens jämförelsetal. Av kandidaterna i denna namnserie väljs 21 kandidater, räknade från seriens början, till ledamöter i sametinget.

Ersättare blir den första icke valda kandidaten i det parti eller på den gemensamma lista eller, då valförbund har bildats, den första icke valda kandidaten inom det valförbund som den valde till-hörde.

Den inbördes ordningsföljden mellan kandidaterna för partier som har bildat valförbund bestäms oberoende av parti i enlighet med kandidaternas personliga röstetal. I denna ordning tilldelas kandidaterna jämförelsetal så att den första kandidaten som jämförelsetal erhåller hela antalet röster som avgetts till förmån för valförbundet, den andra kandidaten hälften därav, den tredje en tredjedel, den fjärde en fjärdedel, och så vidare.

Den inbördes ordning i vilken kandidaterna för ett parti som inte hör till något valförbund och kandidaterna för varje gemensam lista ställs inom partiet eller på den gemensamma listan bestäms enligt deras personliga röstetal. I denna ordning tilldelas kandidaterna jämförelsetal så att den första kandidaten från varje parti eller på respektive gemensam lista som jämförelsetal erhåller partiets eller den gemensamma listans hela antal röster, den andra kandidaten hälften därav, den tredje en tredjedel, den fjärde en fjärdedel, och så vidare.

Är flera jämförelsetal lika stora, avgörs kandidaternas inbördes ordningsföljd genom lottning.

Betänkande GrUB 4/2025 rd
Reservation

~~De 21 personer som vid valet har fått det största antalet röster blir valda till ledamöter i sametinget, förutsatt att bland dessa finns minst det antal kandidater från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun som föreskrivs i 10 §. Om det antal som anges i 10 § inte nås, blir de kandidater som fått näst mest röster valda från kommunen eller området i fråga så att kraven i 10 § uppfylls. Om det från någon kommun eller något område inom hembygdsområdet inte finns det föreskrivna antalet kandidater väljs de kandidater som har fått det näst största antalet röster från hembygdsområdet.~~

~~Till ersättare väljs den kandidat som efter de kandidater som invalts från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun erhållit det största antalet röster.~~

~~Är röstetalen lika stora avgörs kandidaternas inbördes ordningsföljd genom lottning.~~

~~Kandidatens kommun eller område vid rösträkningen bestäms enligt var han eller hon har haft sin hemkommun vid den tidpunkt då tidsfristen för kandidatuppställningen löpte ut.~~

Helsingfors 4.6.2025

Hannu Hoskonen cent

Petri Honkonen cent

Betänkande GrUB 4/2025 rd Reservation 2

Reservation 2

Motivering

Sametingslagen är från 1995 och en reform av lagen är i sig eftersträfvansvärd. Jag delar uppfattningen med övriga ledamöter i grundlagsutskottet att det inte föreligger några konstitutionella hinder för att godkänna regeringens proposition om sametingslagen (RP 100/2023 rd), förutsatt att de ändringar som utskottet kräver genomförs. Däremot anser jag att den proposition som gjorts utifrån arbetet i justitieministeriets kanslichef Timonens arbetsgrupp är problematisk i fråga om 3 och 9 §. Regeringen föreslår att det så kallade lappkriteriet stryks (3 § 2 mom.). Den som är efterkommande till en sådan person som har antecknats som en fjäll-, skogs- eller fiskelapp i jordeböckerna eller uppbörds- och mantalslängderna skulle därmed inte längre betraktas som same. Jag ser det som problematiskt, och rentav som en kränkning av de mänskliga rättigheterna, att en person som redan en gång antecknats i vallängden skulle förlora sin status som same till följd av den nya lagen och inte längre godkännas i vallängden enligt de ändrade kriterierna. Även biträdande justitiekanslern har kritiserat att konsekvenserna för enskilda personer inte har bedömts i samband med att lappkriteriet slopas. Den definition av same som nu föreslås bli slopad har likväl en direkt koppling till rättigheter enligt speciallagar, såsom rätten till bland annat renskötsel, jakt, fiske och terrängtrafik på statens marker inom samernas hembygdsområde. Lagförslaget bygger på en konstlad konstruktion där definitionen av same inte längre skulle avgöra vem som är same, utan endast vem som har rösträtt. Det är ingen lyckad lösning.

Vid sakkunnigutfrågningen har det framförts välgrundade tvivel om huruvida den föreslagna regleringen möjliggör att alla som anser sig tillhöra urfolket kan ansöka om att bli införda i vallängden för sametinget. Lagförslaget utgår från att vallängden ska sammanställas på nytt. Syftet med reformen är att utesluta personer som redan tidigare godkänts till vallängden, och till och med personer som valts in i sametinget. Högsta förvaltningsdomstolen har inte godkänt någon till vallängden som inte haft en stark samisk identitet och bevis för samisk härkomst. Valnämnden har också begått fel genom att avslå personer som uppfyller kriterierna. De som inte godkänts har tvingats vända sig till högsta förvaltningsdomstolen för att få rätt. Enligt min uppfattning är det enda rätta att godkänna de personer som högsta förvaltningsdomstolen beslutat ska införas i vallängden även i den nya vallängden.

Vid valet hösten 2023 använde sametinget sin makt, trots motstånd från minoriteten, till att före valet avlägsna personer från vallängden som finska statens högsta förvaltningsdomstol hade återinfört. Valet ogiltigförklarades och förnyades senare, men den nuvarande sammansättningen ser till att så kallade minoritetsgrupper inte får tillträde till styrelsen eller viktiga arbetsgrupper.

I 9 § i sametingslagen föreslås en bestämmelse om samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt. Företrädare för samiska kommuner har uttryckt stark oro över den kommunala självstyrelsen och svårigheter att använda markområden. Redan i dag begränsas markanvändningen i samiska kommuner av de omfattande naturskydds- och ödemarksområdena, som till största delen förvaltas av Forststyrelsen. Samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten får inte tillämpas på ett sätt som hindrar dynamisk utveckling och stärkande av livskraften i de samiska kommunerna, till exempel vad gäller infrastruktur eller turismprojekt. Förhandlingsplikten bör endast gälla planläggning

Betänkande GrUB 4/2025 rd

Reservation 2

inom samernas hembygdsområde. En utvidgning till att omfatta projekt utanför detta område skulle medföra behov av ytterligare resurser och skapa tolkningssvårigheter. Till följd av förhandlingsplikten måste det säkerställas att kommunerna, Lapplands förbund, Forststyrelsen och sametinget har tillräcklig personal samt resurser för tolkning och översättning, så att de redan nu långa processerna inte förlängs ytterligare.

Lagen har beretts utan att alla samiska grupper har inkluderats i processen. Propositionen bygger inte heller på några som helst utredningar eller forskningsresultat. I lagberedningen har man i hög grad stött sig på synpunkter från människorättskommittén, som övervakar FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Denna kommitté har dock inte föreslagit att vallängden ska sammanställas på nytt eller att lappkriteriet ska slopas och inte heller annars gett några detaljerade anvisningar om definitionen av same. Under sakkunnigutfrågningen har det framförts att människorättskommitténs uppfattningar i frågan och om situationen i Finland bygger på felaktig information och tolkning.

Enligt propositionen skulle godkännandet av sametingslagen i den föreslagna formen förbättra möjligheterna att ratificera ILO:s konvention nr 169. Enligt artikel 14 i ILO-konventionen ska ursprungsfolkens äganderätt till de områden som de traditionellt bebor erkännas. Det är inte möjligt att göra förbehåll till konventionen, utan den måste godkännas i sin helhet eller inte alls. Det faktum att artiklarna om markrättigheter inte kan lämnas utanför konventionen har lett till att konventionen inte har ratificerats i Finland. Även Sverige har av samma skäl avstått från att ratificera konventionen.

Om Finland någon gång ratificerar konventionen, kan Finland inte längre besluta i frågan. Det är då ILO:s expertkommitté som beslutar om tolkningen av konventionen. I samtliga fall där kommittén tagit ställning till äganderätt har den tolkat begreppet som det normalt förstås.

Om konventionen ratificeras måste de områden som för närvarande som i dag tillhör staten förr eller senare överföras i samernas, det vill säga sametingets, besittning. Enbart marken inom det så kallade samiska hembygdsområdet utgör cirka 10 procent av Finlands areal. Även om det hävdas att äganderätten endast skulle gälla statlig mark och inte privat mark, skulle en överföring av äganderätten från staten i hög grad påverka den lokala befolkningen, eftersom viktiga näringar som renskötsel och turism nästan uteslutande bedrivs på statlig mark, och inte enbart av samer. Det är markägaren som bestämmer hur marken används, eller om den alls ska användas. Beslutsmakten bör förbli i nationella händer, och ILO-konventionen bör inte ratificeras innan tillräckliga konsekvensbedömningar har gjorts av vilka förändringar i nationell lagstiftning som ratificeringen skulle kräva.

Det är viktigt att värna om samernas språk, kultur och näringar. Riksdagsledamöter från Lappland, över partigränserna, har arbetat för att stödja rennäringen. Bland annat har vikariehjälp för renskötare permanentats och stängsel byggts vid riksgränsen. Därtill har Sajos byggts, det internationellt prisade museet Siida och utbildningscentret i det samiska området har fått stöd, och språkbud har finansierats. Detta långsiktiga arbete för att utveckla samernas kultur, språk och näringar bör målmedvetet fortsätta.

Betänkande GrUB 4/2025 rd
Reservation 2

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen godkänner lagförslaget enligt betänkandet, men stryker 3 och 9 § i lagförslag 1.

Helsingfors 4.6.2025

Johanna Ojala-Niemelä sd